

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA
(SPECIALIZACIJA - DAILĖS TERAPIJA)

Specialiosios pedagogikos magistrantūros studijų programa

Dalius Žymantas

**VAIKO SOCIOMETRINIO STATUSO ATSPINDYS
KLASĖS PIEŠINYJE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
doc. dr. Algirdas Ališauskas*

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė literatūros šaltinių analizė apie mokinių tarpusavio santykius ir jų poveikį vaiko būsenai, piešinį, kaip asmenybės psichologinės būsenos nustatymo priemonę, piešinį, kaip vaiko sociometrinio statuso klasėje nustatymo priemonę. Apžvelgtos piešinio naudojimo metodikos.

Iškelta hipotezė, kad vaikų piešiniai atspindi jų sociometrinį statusą klasėje.

Klasės piešinyje taikyti Šeimos piešinio metodikos principai ir kriterijai. Taip pat atliktas tyrimas sociometrine metodika. Išanalizuoti piešiniai, kuriuose išryškėjo mokinių psichologinė savijauta ir jų tarpusavio santykiai klasėje. Išanalizuoti sociometrinio testo rezultatai, kurie parodė formalų mokinių statusą klasėje. Palyginta ar klasės piešinio analizės rezultatai turi sąsajų su sociometrinio testo rezultatais.

Tyrime dalyvavo 98 ketvirtų klasių mokiniai (IV^a klasė - 23 mokiniai; IV^b klasė - 24 mokiniai; IV^{a1} klasė - 26 mokiniai; IV^c klasė - 25 mokiniai).

Svarbiausios tyrimo išvados:

1. Iškelta hipotezė, kad vaikų klasės piešiniai atspindi jų sociometrinį statusą klasėje, pasitvirtino iš dalies. Dalyje piešinių mokinio sociometrinis statusas atskleidžiamas, tačiau piešinys nėra patikima diagnostinė priemonė. Dalies (45%) mokinių piešiniuose atsispindi jų sociometrinis statusas, tarpusavio santykiai su kitais vaikais, tačiau tai būdinga ne visų vaikų piešiniams.
2. Tiksliau ir išsamiau informacija apie mokinio santykį su kitais vaikais (santykių aktualumą, pozityvumą - negatyvumą ir kt.) atsispindi ne paties vaiko, o jo bendraklasių klasės piešiniuose. Paties vaiko piešinio pobūdis gali atskleisti ne tik esamus emocinius ryšius, bet ir siekiamybę, tam tikras psichologinės gynybos charakteristikas ir kt.
3. Tiriamųjų, esančių V sociometrinio statuso grupėje (atstumtieji) piešiniai dažniau atspindi jų negatyvų santykį su kitais vaikais, klasės piešinyje save jie vaizduoja dažniau, negu I sociometrinio statuso grupės („žvaigždės“) mokiniai.
4. Bendraklasiai I sociometrinio statuso grupės ("žvaigždės") mokinius piešia dažniau, nei esančius V sociometrinio statuso grupėje (atstumtieji).

Esminiai žodžiai: klasė, sociometrinis statusas, emocinė būsena, tarpasmeninis ryšys.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. VAIKŲ SANTYKIŲ KLASĖJE APIBŪDINIMAS	6
1.1. Klasė ir vaikų sąveika joje	6
1.2. Vaikų asmenybės bruožų ir tarpusavio santykių vertinimas piešimo testais	9
2 skyrius. VAIKO SOCIOMETRINIS STATUSAS KLASĖJE	12
2.1. Sociometrinis tyrimas	12
2.1.1. Tyrimo metodika	15
2.1.2. Sociometrinio tyrimo rezultatai	15
2.2. Klasės piešinių interpretacijos	20
2.2.1. Tyrimo metodika	20
2.2.2. Tyrimo rezultatai	22
2.3. Sociometrinio tyrimo ir klasės piešinio rezultatų palyginimas	50
Išvados	54
Literatūra	55
Summary	58
Priedai	

Įvadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas.

Šiuo metu pedagogai ir mokslininkai kreipia ypatingą dėmesį į klasės aplinką, nes ir vieni, ir kiti yra įsitikinę, kad mokinio savivaizdis ir sėkmingas mokymasis priklauso nuo jo sąveikos su klasės kultūra. Pavyzdžiui, Raider-Roth analizuoja klasės aplinką kaip sąveiką, kuri iš visų jos dalyvių reikalauja konstruoti žinias. Todėl mokinių savęs vertinimas ir akademinė sėkmė labiausiai priklauso nuo tarpusavio santykių klasėje. Mokslininkė pažymi, kad santykiai, grįsti abipusiu pasitikėjimu, leidžia mokytojui geriau suprasti ugdytinius, reikšti nuoširdų susidomėjimą jų nuomone, su jais bendradarbiauti, o mokiniams - teigiamai vertinti mokykloje įgytą patyrimą, plėtoti savo gabumus ir socialinius įgūdžius.

Psichologai ir pedagogai ieškojo bruožų, kurie apibūdintų klasės aplinką. Pavyzdžiui, socialinė - kognityvinė teorija (Bandūra, 1986), ekologinis modelis (Bronfrenbrenner, 1979) atspindėjo įvairių klasės aplinkos charakteristikų ir mokymosi sąveiką.

Fizinė klasės aplinka turi ypatingą reikšmę ugdymo aplinkos efektyvumui. Klasės bendruomenės narių sąveika su fizine aplinka ir tarp savęs, taip pat jų sąveika su mokyklos bendruomene ir socialine aplinka už mokyklos ribų sudaro klasės mokymosi aplinką plačiąja prasme, dar kitaip vadinama „klasės kultūra“.

Kiekvienai klasei būdinga savita klasės kultūra, kuri sudaro mokymosi proceso kontekstą. Kad geriau suprastume, koks yra mokymosi proceso kontekstas, svarbu ištirti savo klasės kultūrą. Giliau suvokti klasės kultūros ypatingus bruožus, vaiko sociometrinį statusą klasėje, emocinį vaiko ryšį su klasės aplinka gali padėti sociometrinis testas. Šį tyrimo metodą 1934 m. pasiūlė Morenas. Tačiau čia gaunami formalūs tarpasmeninių santykių rezultatai. Tiriamųjų pasirinkimai gali būti veikiami išorinių veiksnių (mada, baimė, įprotis ir t.t). Tyrimas neatskleidžia emocinių santykių turinio ir išreikštumo.

Sociometrinis statusas gali būti nustatytas ir naudojant projekcinius testus. Pasak Martišiaus (1999), projekciniai testai buvo sudaryti remiantis idėja, kad asmens psichikos ypatybės lemia nevienareikšmį stimulų suvokimą bei jų interpretavimą. Todėl, atliekant projekcinius

testus, tiriamiesiems sunkiau, lyginant su klausimynų atveju, orientuotis, kokie atsakymai juos palankiai gali apibūdinti. Todėl čia yra mažesnis falsifikavimo pavojus.

Projekcija yra traktuojama ne tik kaip psichologinė gynyba, bet ir kaip suvokimo procesų priklausomybė nuo ankstesnio suvokimo. Projekciniai testai gali ne tik palengvinti tyrėjo ir tiriamojo kontaktą, bet ir atskleisti tiriamojo emocines problemas, dvasinio pasaulio turinį, kurio pats žmogus dažniausiai neįstengia tiesiogiai išreikšti. Projekciniai testai palyginti išsamiai

parodo tiriamojo individualybę, emocines savybes, neurozines reakcijas, dvasinio pasaulio turinį, kurio pats žmogus dažniausiai neįstengia tiesiogiai išreikšti, padeda įvertinti sudėtingas asmenybės savybes. Tačiau čia iškyla interpretavimo problema. Interpretacijos lygmuo ar kryptis labai priklauso nuo interpretuojančio asmens teorinio pasiruošimo ir praktinio įdirbio. Dažniausiai šių testų rezultatai naudojami kaip prielaidos.

Vaikui savo išgyvenimus yra labai sunku atskleisti, dažnai jis paprasčiausiai nemoka jų paaiškinti. Vaikai atsiskleidžia piešdami, tik reikia tinkamai „perskaityti“ jų piešinius. Tam, be kita ko, pozityviai pasitarnauja komparatyvinė (lyginamoji) analizė. Lyginimo metodas (angl. Comparative method) - sociologinis tyrimas, kai derinama informacija, gauta įvairiais istorinio vystymosi laikotarpiais įvairių socialinių sistemų (institūtų, grupių ir t.t), skirtingų autorių ar tyrimo kolektyvų, įvairiais rinkimo ir matavimo metodais.

Anot Tidikio (2003), lyginimo metodu galima siekti įvairių metodologinių ir metodinių uždavinių sprendimo būdų: aprašomojo (panašumo ar skirtumo nustatymo) arba analitinio (aiškinimo, nustatymo, praktinių rekomendacijų). Lyginimo metodas naudojamas kaip informacijos, gautos specifiniais tyrimo metodais apie grupes, analizė, atlikta su skirtingais objektais, siekiant nustatyti objektų, procesų skirtumus ir panašumus.

Lyginimas - realių ir idealių objektų gretinimas ir vertinimas, siekiant pažinti jų tarpusavio santykius. Lyginimas susijęs su sintezės ir analizės operacijomis. Sugretinami tie objektai, kuriuos norima palyginti. Jų gretinimas reiškia elementų siejimą, palaiapsniui gilėjančios analizės panašumo santykius.

Hipotezė:

Vaikų piešiamuose klasės piešiniuose atsispindi klasės narių sociometrinis statusas.

Tyrimo objektas ir dalykas:

Tyrimo objektas - vaiko sociometrinis statusas klasėje.

Tyrimo dalykas - vaiko piešinys kaip sociometrinio statuso atspindys.

Tyrimo tikslas:

Ištirti, ar klasės piešinys gali atskleisti vaiko sociometrinį statusą klasėje.

Uždaviniai:

1. Įvertinti mokinių tarpasmeninius santykius klasėje sociometrinio tyrimu.
2. Įvertinti mokinių tarpasmeninius santykius klasėje pagal jų piešiamą klasę.
3. Palyginti informaciją gautą sociometrinio tyrimu ir atskleistą klasės piešinyje.
4. Įvertinti klasės piešinio taikymo galimybes siekiant įvertinti vaikų sociometrinį statusą klasėje.

Tyrimo imtis:

Populiacija: 98 ketvirtų klasių (tyrime dalyvavo 4 klasių) mokiniai. Tiriamųjų amžius 9 - 10 metų.

Tyrimo metodai:

Sociometrinė apklausa, klasės piešinys.

Interpretuojant klasės piešinio rezultatus taikyti "Šeimos piešinio" testo principai ir kriterijai.

Magistro darbo struktūra:

Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (36 šaltiniai), santrauka (reziumė) anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 8 lentelės. Prieduose pateikiamas tyrimo klausimynas; duomenų apdorojimo instrumentai; vaikų piešiniai. Darbo apimtis 58 puslapiai.

1 skyrius. VAIKŲ SANTYKIŲ KLASĖJE APIBŪDINIMAS**1.1. Klasė ir mokinių sąveika joje.**

Klasė (lot. Classis - grupė, skyrius), mokyklos kambarys, kuriame mokomi vaikai. Pastovi vienodo amžiaus pradinės ir vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos mokinių grupė, einanti tą pačią mokymo programą (Tarptautinių žodžių žodynas, 2005).

Žmogaus, ypač mažo vaiko, gyvenime svarbiausia yra šeima, vis dėlto asmenybės vystymosi procese nėra niekas mažiau svarbus nei mokykla, kuri yra pirmoji vaiko gyvenime formali organizacija, kurioje sąveikauja skirtingo amžiaus, išsilavinimo, charakterio, pažiūrų žmonės, kur tarpusavio santykiai nėra pagrįsti giminystės ryšiais, kur atsiranda ir konkurencijos elementų. Mokykla - tai miniatiūrinis visuomenės modelis, nes būtent čia vyksta vaiko asmenybės ir elgesio formavimasis. Ugdymo institucijose vaikai įvaldo ne tik savo kalbą, susipažįsta su istorijos įvykiais, bet ir išmoksta specifinių bendravimo įgūdžių. Tačiau "pirminiu kolektyvu" (Barkauskaitė, 2001), kur mokytojai ir mokiniai praleidžia beveik pusę savo aktyvaus laiko, yra laikoma klasė, kuri yra ne tik mokyklos dalis, bet ir bendraamžių grupė.

Įprasta manyti, kad grupė užima tarpinę padėtį tarp asmens ir visuomenės. "Grupei veikiant formuojasi žmogaus pasaulėžiūra, charakterio ypatybės" (Suslavičius, 1998). Taigi žmogaus vystymosi, jo bet kokios veiklos, bendravimo ir bendradarbiavimo sėkmė didele dalimi priklauso nuo to, kokių grupių narys yra tas žmogus ir kaip jis jaučiasi tose grupėse.

Viena iš daugelio grupių mokinio gyvenime yra mokyklos klasė, kuri suprantama kaip "grupė, tarpusavyje sąveikaujančių mokytojų ir mokinių, kuriuos jungia bendra veikla"

(Butkienė, Kepalaitė, 1996). Tai yra "pirminis formalus kolektyvas, kuriame mokinys praleidžia daug laiko tarp savo bendraamžių" (Mackonienė, 2002).

Visos socialinės grupės (klasė taip pat galima vadinti socialine grupe) turi laikytis tam tikrų tarpusavio bendravimo ir elgesio taisyklių. Kiekvienas tokios grupės narys žino, kas grupėje priimtina ir kas ne. Kiekvienas mokinys savo klasės grupėje užima tam tikrą padėtį - lyderio, atstumtojo ir pan. Statusas individui skiria ir tam tikrus vaidmenis, kuriuos atlikdamas jis kartu ima vykdyti ir visuomenės keliamus reikalavimus tam vaidmeniui. Tad atliekant reikalingo ar nemylimo klasės mokinio vaidmenį, tame asmenyje formuojasi ir tam vaidmeniui atitinkami bruožai, savybės, kurios ilgainiui tampa neatskiriama asmenybės dalimi.

Rupšienė (2000), kalbėdama apie klasės mikroklimatą, teigia, jog jis nusako grupės narių bendravimo ir santykių pobūdį, fizinį ir psichologinį saugumą, nuobaudų bei skatinimų sistemą, mokinių motyvacijos laipsnį ir pan. Autorė taip pat akcentuoja, kad kuo didesnė mokykla ir kuo didesnės klasės, tuo prastesnis jų mikroklimatas. Tokiu atveju vieni kitus mažiau pažįsta, bendravimas tampa paviršutiniškesnis, atsiranda daugiau galimybių manipuliuoti vieniems kitais.

Pagrindine grandimi, jungiančia vaiko asmenybę su visuomene, laikomas pirminis kolektyvas. Pirminis kolektyvas - mokykla ir klasė - pirmasis visuomeninių santykių, kuriuos vaikas patiria dirbdamas, mokydamasis, užsiimdamas užklasine veikla ir t.t. kartu su kitais, šaltinis. Ryšys su pirminiu kolektyvu reiškiasi bendraujant su kitais kolektyvo nariais, užimant tarp jų tam tikrą vietą, kad būtų patenkinti „fundamentalūs psichologiniai vaiko kaip žmogaus poreikiai: saugumo, dėmesio, meilės ir pagarbos, saviraiškos ir buvimo savimi" (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Kaip teigia Barkauskaitė (2001), visose klasės kaip kolektyvo raidos stadijose vaikas nori būti reikšmingas klasės draugams ir mokytojams, tad yra pasirengęs deramai elgtis, rodyti geriausias savo savybes, gebėjimus, jis ima konkuruoti su klasės draugais. Kadangi mokykloje mokinys praleidžia palyginti daug laiko, aktyviai bendraudamas su visais mokiniais, jam sunku išlikti priimtinam, vertinamam, patraukliam visų klasės narių (ir mokytojų) akyse. Apie kiekvieną klasės mokinį kaupiamos žinios padeda susiformuoti tam tikrus individualius vertinimus, kurių pagrindu ima reikštis asmeninės simpatijos ir antipatijos.

Pasak Richard I. Arends (1998), klasės grupę galima laikyti besiformuojančia sistema, turinčia savitą struktūrą, organizaciją ir normas. Klasės tik iš toliau arba teoriškai atrodo panašios, o iš tikrųjų kiekviena yra nepakartojama lyg piršto atspaudas. Kiekvienoje klasėje išsirutulioja jos vidinės procedūros ir sąveikų modeliai, įsigali jos pačios apribojimai. Atrodytų, kažin koks menamas likimas kreipia ir kontroliuoja grupės elgesį. Nepaisant kasdienių svyravimų bei nukrypimų, kiekvienai klasei būdingas tam tikras jos individualios istorijos nulemtas pastovumas.

Barkauskaitė (2001) teigia, kad vaikų kolektyvas mokykloje- tai ne tik suaugusiųjų pedagoginių pastangų rezultatas, bet ir spontaniškai besivystantis reiškinys. Todėl visas klasėje besireiškiančias tarpusavio bendravimo formas galima suskirstyti į tris santykių sistemas : - dalykinius (oficialius, formalius) santykius, - asmeninius (emocinius) santykius, - humanistinius santykius (pastarieji nėra būdingi visoms klasėms - jie atsiranda tik aukštą išsivystymo lygį pasiekusiose bendruomenėse).

Pasak Zambacevičienės (2004), išanalizavus atsakymus į klausimus apie savijautą klasėje, paaiškėjo, kad III klasėje gerai jaučiasi 85%, IV - 65% mokinių. Visų klasių mergaitės skundėsi netinkamu berniukų elgesiu (šaiposi, stumdosi). Berniukai dažniau nepatenkinti tarpusavio muštynėmis. Paklausti ar turi draugų, visi mokiniai atsakė teigiamai. Vieni nurodė, kad labiau bendrauja su bendraklasiais, kiti - su kiemo vaikais.

Rupšienės (1996) atliktų tyrimų rezultatai rodo, jog ketvirtoje klasėje noriai eina į mokyklą tik 68% vaikų.

Ališauskas (2007) tyrė moksleivių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, pasitenkinimą klase ir nustatė, kad 64% specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių nepalankiai vertina savo psichologinę savijautą klasėje: pasitenkinimo ir prieraišumo lygis žemas, aukšti nesutarimo su bendraamžiais, lenktyniavimo ir klasėje patiriamų sunkumų vertinimai. Trečdalis moksleivių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, visais atžvilgiais klasėje jaučiasi gana gerai. Tyrimų rezultatai liudija, kad vaiko, turinčio specialiųjų poreikių, savijauta klasėje gali būti ir palanki, ir nepalanki.

Kaip nurodo Navaitis (2001), 34-46% į psichologinę konsultaciją besikreipiančių mokinių skundžiasi problemomis, kilusiomis dėl bendravimo sunkumų su bendraamžiais. Dauguma psichologų sutaria, kad bendraamžių grupės priėmimo rodiklis tiksliai leidžia numatyti socialinę ir psichologinę paauglio adaptaciją ir dezadaptaciją. Žemo statuso mokinių adaptavimas į klasės bendruomenę yra siekis nors minimaliai patenkinti mokinio bendravimo poreikį, ugdyti teigiamas emocijas, keisti jo paties ir klasės požiūrį į save.

Mokinių statusui didelę įtaką turi bendravimo patirtis; bendravimo įpročiai, įgūdžiai, etikos normos, individo emocinė būklė. „Bendravimo patirtis - tai sistema nerašytų taisyklių, suprantamų ir priimtinių kiekvienam individui"(Barkauskaitė, 2001).

Kolominskis ir Berezovinas (1977) teigia, kad nėra žmogaus, kuris būtų abejingas savo užimamai padėčiai tarp žmonių.

Klasėje mokinyms priklauso nuo kitų grupės narių, jų požiūrio, tikslų, siekių, priimtinių vertybių. Labai svarbu kaip, kokiais būdais mokiniai klasėje sąveikauja, bendrauja, nes nuo to susidaro klasės teigiama ar neigiama atmosfera „,Kuo geresnis psichologinis klimatas kolektyve,

tuo geriau vertina kolektyvo nariai vienas kitą; kuo geriau žmonės vertina vienas kitą, tuo geriau vertina save, ir priešingai" (Anikejeva,1988).

„Vaikų kolektyvas mokykloje - tai ne tik suaugusiųjų pedagoginių pastangų rezultatas, bet ir spontaniškai besivystantis reiškinys. Dalykiniai santykiai klasėje yra emocinių santykių sistemos susiformavimo pagrindas" (Barkauskaitė, 2001). Remdamiesi turimomis žiniomis, emocijomis mokiniai vertina vienas kitą. Vaikai dažniausiai vertinimo pagrindo nesuvokia, tačiau vertina bendraklasius skirtingai. Klasėje susidaro nelygiareikšmių santykių tinklas dalykinių ir emocinių santykių sistemoje. Mokinių padėtis klasėje ir jų statusas klasėje būna skirtingas.

Ališauskas (2007) daro išvadą, kad nors daugumos (2/3) specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių ugdytinių socialinis statusas yra žemas ("izoliuotieji", "atstumtieji"), tačiau tarp jų yra ir "mėgstamųjų" ir "priimtųjų". Specialieji ugdymosi poreikiai nėra pagrindinė priežastis, lemianti žemą moksleivio socialinį statusą tarp bendraamžių. Jį sąlygoja ne specialieji ugdymosi poreikiai, o asmenybės tam tikros neigiamos charakteristikos, kurios yra universalios ir gali būti būdingos ir turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ir jų neturintiems ugdytiniams.

Butkienė ir Kepalaitė (1996) teigia, kad klasėje gali pasitaikyti daug vaidmenų, kuriuos mokiniai prisiima tam, kad užimtų tam tikrą padėtį kolektyve. Jų vaidmuo yra susijęs su statusu klasėje, jie elgiasi pagal prisiimtą vaidmenį ir aplinkiniams kelia jų vaidmenį atitinkančius reikalavimus. Klasės draugai su jais elgiasi pagal jų reputaciją klasėje.

Pasak Barkauskaitės (2001), vaidmuo - tai užimamo statuso sąlygojamų poelgių, požiūrių, įsitikinimų, kuriuos asmenybė įgyvendina palaikydama santykius su kitomis asmenybėmis, visuma.

1.2. Vaikų asmenybės bruožų ir tarpusavio santykių vertinimas piešimo testais

Projekcinės technikos ištakų dera ieškoti Francis Galton, nagrinėjusio asociatyvinį procesą, tyrinėjimuose. Vėliau K. G. Jungas, taip pat kreipęs dėmesį į asociacijas, sukūrė testą, leidžiantį aktualizuoti neretai paslėptus išgyvenimus – asmenybės kompleksus.

XIX amžiaus pabaigoje – XX pradžioje, siekdamas iširti vaizduotę, A. Binet Prancūzijoje, o taip pat ir kiti psichologai eksperimentavo su amorfinėmis spalvotomis ir monochrominėmis rašalo dėmėmis, kurios, kaip ir debesys, primindavo žmones, gyvūnus, įvairius gyvenimo įvykius. Šioje gretoje yra ir tie darbai, kuriuose fantazija buvo stimuliuojama specialiai parinktais siužetiniais paveikslėliais. Psichologams ir psichiatrams buvo gerai žinoma, kad jų globotinių pasakojimai pagal „dėmes“, siužetinius paveikslėlius leidžia spręsti apie asmenybės poreikius, interesus, tiriamųjų patologiją. Pirmoji projekcinė metodika, t. y. ta, kuri buvo pagrįsta atitinkama teorine koncepcija – psichologine projekcijos koncepcija – atsirado

1938 m. ir priklauso amerikiečių psichologui H. Murray, garsaus teminės apercipijos testo (TAT) autoriui. Projekcijos sąvoka (lot. - *projectio* – išmetimas) kaip psichologinė sąvoka pirmą kartą atsiranda psichoanalizėje ir priklauso Z. Froidui.

Bendri visoms projekcinėms metodikoms yra šie požymiai:

- 1) neapibrėžtumas, netikrumas, naudojamų stimulų nevienareikšmiškumas;
- 2) apribojimų nebuvimas pasirenkant atsakymą;
- 3) tiriamųjų atsakymų vertinimų kaip „teisingų“ ir „klaidingų“ nebuvimas.

Projekcija, kurią sudaro pojūčių aktyvumas, yra faktorius, tiesiogiai dalyvaujantis formuojant realybės vaizdinius. Nevienareikšmės stimuliacijos naudojimas, kai nėra griežtai apibrėžtos veiklos motyvacijos (pagrindinis projekcinis principas) leidžia nagrinėti asmenybinių faktorių poveikį. Vyksta karšti ginčai apie projekcinių metodikų vietą tarp kitų asmenybės tyrinėjimų instrumentų. Šie ginčai tęsiasi ir šiandien. Tai atsispindėjo psichodiagnostinių metodikų dalijimu į objektyviasias ir projekcines.

Objektyviomis metodikomis laikomos tokios, kurios sudarytos fundamentaliųjų matavimo principų pagrindu. Jos ne kartą apčiuotos psichologijoje, standartizuotos, labai patikimos ir adekvačios. Projekcinėmis metodikomis skelbiamos tokios, kuriose vos ne visiškai ignoruojamas matavimų principas, o matuojant gauti duomenys yra vertinami subjektyviai interpretuojant, priklausomai nuo asmeninių tyrėjo prioritetų. Tokios nuomonės apie projekcines ir objektyviasias metodikas yra tendencingos ir supaprastintos.

Abt (2000) teigia, jog projekciniai testai visiškai aiškiai parodė, kad mes turime būti pasirengę atsisakyti klaidingo kiekybinių ir kokybinių duomenų atskyrimo. Tiriant asmenybę atsiranda abiejų rūšių duomenų, ir mes turime atrasti tokius jų interpretacijos būdus, kurie leistų mums svarstyti ir vienus, ir kitus.

Projekcinės metodikos, kaip jokios kitos, padeda išryškinti individualių reakcijų įvairovę.

Pirmą kartą 1887 metais į vaikų piešinius psichologiniu aspektu atkreipė dėmesį meno kritikas Ricci. Didelis žingsnis buvo žengtas tik 1926 metais, kai Goodenough sukūrė intelekto vertinimo sistemą pagal žmogaus figūros piešinį. Žmogaus figūros piešinį kaip „savojo aš“ atspindį pirmoji išanalizavo Machover 1949 metais. Vaikų piešinių vertinimo skalę sukūrė Koppitz 1968 metais. Jos skalės tinkamumą nagrinėjo daugelis tyrėjų. Synder ir Gaston suabejojo šios skalės validumu ir siūlė šį metodą taikyti atsargiai. Vėliau atsirado įvairesnių asmenybės testų, piešinių interpretacijos metodikų: namo, medžio ir žmogaus piešimo testas, šeimos piešinio psichologinė analizė, nesančio gyvūno piešimo metodika, Liušerio testas (pagal spalvas).

Chomentauskas (1983) taikė „Šeimos piešinio“ metodiką 7 - 9 metų amžiaus vaikams tirti, aprašė šios metodikos taikymo prielaidas. Istorinė apžvalga apie „Šeimos piešinio“

metodiką, jo diagnostinės procedūros ypatumus ir interpretacijos tvarką išsamiai nušviesta Chomentausko ir kt. darbuose (Hulse, Sacharov, Wolf, Berns, Kaufman ir kt.). Testo tikslas išsiaiškinti šeimos santykių ypatumus. Piešinio atlikimo ir atsakymų į klausimus pagrindu įvertiname, kaip vaikas suvokia santykius šeimoje ir išgyvena dėl jų ypatumų.

Natūraliai kyla klausimas dėl psichografinės analizės metodų tinkamumo ir patikimumo, lygiai taip pat, kaip kyla jis ir dėl kitų psichodiagnostikos metodų. Pasak Anastasi (2001), grafinių metodų neįmanoma validuoti (garantuoti jų tinkamumą), kadangi jie nepasiduoda skaičiavimams. Tikėtina, kad mokslininkė kalbėjo apie tuos specifiskai kokybinius duomenis, kurie gaunami kaip grafinių procedūrų panaudojimo rezultatas. Grafinio produkto raida turi kelis apibrėžtus etapus, iš kurių kiekvienas gali būti kokybiškai psichologiškai išanalizuotas, jo duomenys gali būti ir kiekybiškai suskaičiuoti. Ši aplinkybė, bent jau iš principo, leidžia vykdyti grafinių testų kriterinius tikrinimus validumo ir patikimumo atžvilgiu lygiai taip pat, kaip tai daroma kitų psichodiagnostinių procedūrų atžvilgiu.

Bieliauskaitė (1984) tyrė reumatoidiniu artritu ir reumatu sergančius vaikus H-T-P (namo, medžio, žmogaus) testu. Bieliauskaitė teigia, kad projekcinės metodikos atskleidžia asmenybės savybes.

Morkvėnaitė (1997) nustatė H-T-P piešinių ypatumus būdingus 10 - 14 metų vaikams.

Petronis (1997) naudodamas Šeimos piešimo metodiką lygino pilnų ir išsiskyrusių šeimų vaikų požiūrį į savo šeimos narius.

Murauskaitė (2004) nustatė vidutiniškai, nežymiai sutrikusio intelekto ir psichinėmis ligomis sergančių asmenų H-T-P atlikimo ypatumus.

Vaitkevičienė (2006) taikydama H-T-P projekcinę techniką tyrinėjo vidutiniškai sutrikusio intelekto jaunuolių „aš“ veiksmingumo lavinimą skatinant dailinę raišką.

Venger (2002) teigia, kad piešimo testai turi vieną, pagrindinį, trūkumą - santykinai nedidelį gaunamų rezultatų patikimumą, susijusį su interpretavimo subjektyvumu. Skirtingai nuo labiau formalizuotų testų, piešinių testai dažniausiai neleidžia kiekybiškai išmatuoti vertinamų psichinių savybių.

Nasvytienė (2007) atliko žmogaus piešinio testo psichometrinių rodiklių analizę ir teigia, kad žmogaus piešinio kiekybinio ir kokybinio vertinimo sistemos yra gana aukšto patikimumo lygio. Tai sutampa su kitų tyrėjų nuomone (Skybo, Joiner).

Flanagan ir Motta (2007) teigia, kad įvairios figūrų piešinių vertinimo sistemos rodo adekvatų patikimumą ir tinkamumą atrankos tikslams, tačiau piešinių interpretacijos naudos individo diagnozei įrodymų nėra. Piešinių duomenys gali būti naudingi, kai jie yra gretinami su kitais duomenimis. Be to, figūrų piešiniai gali padėti sustiprinti ryšį su jaunimu ir sudaryti sąlygas hipotezėms, nurodydami eigos kryptį.

Venger (2002) perspėja, kad remiantis tik piešinių testais nerekomenduojama daryti galutinių išvadų apie subjekto psichologines ypatybes. Šie testai suteikia pagrindo argumentuotoms prielaidoms, bet ne neginčijamiems sprendimams.

Bradley C. Norford ir Lamia P. Barakat iš Šiaurės Karolinos universiteto (1990) tyrė žmogaus figūros piešinio, kaip diagnostinės priemonės diferencijuojant agresyvų ir neagresyvų 4-5 metų vaikų elgesį, tinkamumą. Nustatyta, kad šio metodo taikymas 4-5 metų vaikams yra abejotinas. Tyrimų rezultatai, naudojant piešinį kaip diagnostinę priemonę, nėra optimistiški, piešimo testai vertinami kaip papildantys kito pobūdžio tyrimus.

Chomentauskas (1983) apibendrina šeimos piešinio taikymą vaiko psichologiniams tyrimams, aprašė šeimos piešinio interpretacijas, analizavo principus. Šeimos piešinio metodiką taikė 7 - 9 metų amžiaus vaikų tyrimui. Autorius teigia, kad šeimos piešimo metodika yra paranki įvertinti vaikų emocinį santykį su kitais šeimos nariais. Šis metodas turi trūkumų: šeimos piešinių interpretacija grindžiama pastebėjimais, klinicine patirtimi, psichologine intuicija, kliudomi etiniai dalykai, tačiau jis atskleidė vaiko psichologinio tyrimo, naudojant šeimos piešinį, perspektyvas. Chomentauskas interpretuoja šeimos piešinį trimis aspektais: 1.Šeimos piešinio struktūros analizė (realios ir nupieštos šeimos sudėties palyginimas, šeimos narių išdėstymas piešinyje) parodo vaiko emocinį santykį su šeima. 2.Šeimos narių piešinio ypatybių analizė rodo, kaip vaikas suvokia šeimos narius, ir kaip pats jaučiasi šeimoje. 3.Piešimo proceso analizė išryškina vaiko jausmus šeimos nariams per jų piešimo tvarką, trynimus, grįžimą prie jau nupieštų detalių, pauzes ir pan. Visa tai leidžia įvairiais aspektais pamatyti vaiko emocinius santykius šeimoje ir, vadovaujantis jais, išvelgti jo socialinį statusą šeimoje.

Nepaisant kai kurių abejotinų rezultatų, piešimo testai taikomi asmenybės ar grupės psichologinėms būsenoms ištirti.

2 skyrius. VAIKO SOCIOMETRINIS STATUSAS KLASĖJE

2.1 Sociometrinis tyrimas

Sociometrija – tai įvairaus pobūdžio tarpasmeninių ir grupinių santykių matavimo ir grafinio vaizdavimo būdas. Dažniausiai tai atliekama apklausos būdu, tačiau naudojami ir kiti metodai, pavyzdžiui, stebėjimas. Sociometrija atveria galimybę ištirti tokius psichosocialinius fenomenus: lyderystė (žvaigždė, centrinė figūra, autsaideris), klikos susidarymas ir kt. Suslavičius (2006) teigia, kad sociometrijos metodas leidžia sužinoti grupės narių pasirinkimus, priklausančius nuo daugelio niuansų, apie kuriuos stebėtojas gali net nenučiuoti.

Labiausiai paplitęs “Teigiamų pasirinkimų testas”. Jo atlikimas iš dalies paprastas. Konkrečiai įvardytam kiekvienam bandomajam, priklausančiam tai pačiai grupei, siūloma

pasirinkti, su kuo iš grupės narių jis norėtų kartu praleisti atostogas, leisti mokyklos laikraštį ir pan. Po to skaičiuojami bei lyginami teigiamų pasirinkimų dažniai, tenkantys kiekvienam grupės nariui. Panaudojamas specialiai sociometrijos poreikiams sukonstruotas statistinės analizės aparatas. Šalia skaitmeninių rodiklių komentuojamojo pobūdžio tyrime svarbų vaidmenį atlieka sociograma – grafinis grupės vidinių santykių modelis. Atliekant sociometrinį tyrimą reikia laikytis svarbiausios taisyklės – anonimiškumo ir kriterijų. Kriterijus – vertinimo pagrindas, matas, saikas. Nario statusas – tai grupės nario padėtis grupės sistemoje kitų jos narių požiūriu. Statusai būna tokie: žvaigždės, mėgstamieji, priimtieji, atstumtieji ir izoliuotieji.

Moreno pasiūlė savitą metodą, vadinamą sociometrinio testu, ir suformulavo pagrindinius jo taikymo principus. Esminė jo paskirtis - statuso grupės struktūros plotmės įvertinimas. Vertinimas atliekamas remiantis subjektyviais grupės narių sprendimais dėl bendradarbiavimo partnerių apibrėžtai veiklai pasirinkimo.

Tokių pasirinkimų pagrindu konkretaus tyrimo metu nustatomas kiekvieno grupės nario sociometrinis statusas. Kadangi šis rodiklis įgauna kiekybinę išraišką, apibūdinant įvairius grupės struktūros aspektus, galima nesunkiai naudoti statistines procedūras. Tai leidžia atlikti statistinius atskirų grupės narių statusų palyginimus, o remiantis išvestiniais rodikliais (grupės integralumo, sutelktumo ir pan.), statistiškai įvertinti tarpasmeninių santykių pobūdį grupėse.

Reikšmingas šio metodo privalumas yra tas, kad informacija iš bet kurio grupės nario yra gaunama tiesiogiai. Tyrinėtojai teigia, jog vykusiai pateikus instrukciją, laikantis konfidencialumo, užtikrinus pakankamą tiriamųjų motyvaciją, galima gauti informaciją, artimiausią realiai padėčiai.

Pasirengimas sociometriniam tyrimui. Pieš pradedant tyrimą reikia pasirinkti grupę, kurios nariai bendrai veikia (dirba, mokosi, užsiima sportine, menine, klubine veikla ir pan.) nemažiau kaip 2-3 mėnesius. Maksimalus jos narių skaičius 25 - 30, minimalus -10 asmenų. Tyrėjas pirmiausia turi gauti pačių grupės narių, o reikalui esant, ir institucijos, kuriai grupė priklauso, vadovų sutikimą dėl tyrimo.

Rengiantis tyrimui būtina susipažinti su rekomenduojamos literatūros šaltiniais. Juose reikia išanalizuoti svarbiausio sociometrinio testo komponento - sociometrinio kriterijaus - parinkimo principus.

Sociometrinis kriterijus - tai apibrėžta veiklos sritis, į kurią orientuodamiesi tiriamieji iš kitų grupės narių turi pasirinkti sau tinkamiausius, labiausiai pageidaujamus bendradarbiavimo partnerius.

Sociometriniai kriterijai skirstomi į du pagrindinius tipus: dalykinius, kai orientuojamasi į darbą, mokymąsi ar kitą oficialią veiklą, ir laisvalaikio, kai orientuojamasi į poilsio užsiėmimus ar pramoginio pobūdžio veiklas. Kriterijai gali būti realistiški arba menami, priklausomai nuo to,

ar veiklos sritis yra tikroviška (pvz., pakvietimas į gimtadienį), ar tik įsivaizduojama (pvz., ekspedicija į kosmosą).

Tiriant svarbu, kad minimas kriterijus socialine - psichologine prasme būtų adekvatus. Tai reiškia, jog parinktoji veiklos sritis turi būti reikšminga, aiški ir suprantama visiems grupės nariams.

Parengiamajame etape tyrėjas turi nuspręsti, ar sociometrinių pasirinkimų kiekis bus limituojamas. Tyrimų praktika rodo, kad neribojant pasirinkimų kiekio labiau išryškėja atstumtųjų kiekis grupėse, tiksliau galima įvertinti tarpasmeninio konfliktiškumo laipsnį (Suslavičius, 2006). Kita vertus, nurodant tiriamiesiems atlikti tik vieną ar du pasirinkimus, duomenų apdorojimas būna paprastesnis. Tiriant gali būti naudojamos tiek griežtai apribotu, tiek ir neribotu pasirinkimų skaičiumi. Greta pozityvių pasirinkimų galima naudoti ir negatyvius pasirinkimus. Tai reiškia, kad gali būti prašoma įvardinti tuos grupės narius, kurie, tiriamojo požiūriu, visiškai netinkami būti bendradarbiavimo partneriais.

Tyrimo eiga. Sociometrinis tyrimas tinkamai būna atliktas tik tada, kai kiekvienam grupės nariui sudaromos sąlygos laisvai, nesuvaržytai padaryti atitinkamus pasirinkimus. Todėl labai svarbu, kad jis vyktų patalpoje, kur tyrimo dalyviai galėtų nekliudomai, savarankiškai atlikti tyrėjo pavedimus.

Pradedant tyrimą pirmiausia perskaitoma (arba raštu pateikiama) instrukcija. Joje privaloma akcentuoti, kad tiriamųjų pasirinkimai yra konfidencialūs, kad tyrėjas įsipareigoja juos išlaikyti paslapyje. Taip pat reikia nurodyti ir optimalią tyrimo trukmę, kuri skiriama užduotims atlikti. Reikalui esant, tyrėjas privalo būti pasiruošęs atsakyti į tiriamiesiems kylančius klausimus. Instruktavus, ką tiriamieji turės atlikti, išdalijami sociometrinio testo blankai. Juose turi būti aiškiai atskirtos vietos pildančiojo ir pasirenkamojo (-ųjų) vardui, pavardei nurodyti.

Užpildytus blankus surenka pats tyrėjas. Geriausia, kai jie dedami į voką ar dėžutę. Visos procedūros turi būti tokios, kad grupės nariai negalėtų pastebėti, kokius pasirinkimus padarė kiti asmenys.

Duomenų apdorojimas. Gauti duomenys pirmiausia suvedami į sociometrinę matricą. Sutvarkius gautus duomenis apskaičiuojamas kiekvieno nario sociometrinis statusas. Gauti statusų įvertinimai įrašomi į lentelę. Joje tiriamieji paprastai surašomi statuso įvertinimo reikšmių mažėjimo tvarka. Lentelėje galima nurodyti ir papildomus duomenis apie atskirų grupės narių savybes (išsilavinimą, padėtį formalioje grupės hierarchijoje ir pan.).

2.1.1. Metodika

Kiekvienam vaikui atskirai (šiuo atveju tuoj po piešinio užbaigimo) duodamas klausimynas. Respondentas atsako į klausimus, įrašydamas pasirinkto klasės vaiko vardą. Apklausiami mokytojai ir socialiniai pedagogai apie kiekvieną vaiką atskirai.

Sociometrinio tyrimo instrumentai: Tyrimo klausimynas:

1. Su kuo norėtum sėdėti viename suole? Kodėl?

.....

2. Su kuo nenorėtum sėdėti viename suole? Kodėl?

.....

3. Tave ir dar vieną klasės draugą perkelia į kitą klasę. Ką tu pasirinksi?

Kodėl? .....

4. Tave ir dar vieną klasės draugą perkelia į kitą klasę. Su kuo nenorėtum būti perkeltas į vieną klasę? Kodėl?

.....

Gauti duomenys suvedami į sociometrinę matricą. Sutvarkius gautus duomenis pirmiausia apskaičiuojamas kiekvieno nario sociometrinis statusas. Gauti statusų įvertinimai įrašomi į lentelę. Parengiamas grafinis grupės narių tarpusavio santykių modelis - sociograma.

2.1.2. Sociometrinio tyrimo rezultatai

IV^a klasės sociometrinio testo rezultatai

IV^a klasėje yra 23 mokiniai. Pirmąją grupę (žvaigždės) sudaro tiriamieji, gavę daugiausia teigiamų pasirinkimų. Į šią grupę pakliuvo trys tiriamieji: Ieva (5 teigiami pasirinkimai), Laurynas (5 teigiami pasirinkimai) ir Tautvydas (5 teigiami pasirinkimai). Daugiausiai tiriamųjų - 9 - gavo nuo 2 iki 4 teigiamų pasirinkimų ir pateko į 2 statuso grupę (mėgstamieji). Tai Austėja, Edvinas, Eglė, Erika, Gabrielė, Henrikas, Justas, Justė, Mantvydas. Trečią grupę (priimtieji) sudaro tiriamieji, gavę bent vieną teigiamą pasirinkimą. Tokių buvo trys: Airidas, Dovydas ir Gabija. Penki tiriamieji negavo jokių pasirinkimų, tai Armandas G., Deividas, Gustė, Joana ir Vytenis. Jie sudaro ketvirtąją statuso grupę (izoliuotieji). Penktoji statuso grupė (atstumtieji) - tai trys tiriamieji, gavę tik neigiamus pasirinkimus: Armandas J. (18 neigiamų pasirinkimų), Ligita (11 neigiamų pasirinkimų), Viltė (6 neigiami pasirinkimai). IV^a klasės sociometrinio statuso rezultatai pateikiami 1 lentelėje.

IV^a klasės sociometrinio testo rezultatai

1 lentelė

Eil. Nr.	Vardas	Gauti teigiami pasirinkimai	Gauti neigiami pasirinkimai	Statuso grupė	Statuso grupių reikšmės
1.	Airidas	1	-	3	1. Žvaigždė – gavę daugiausia teigiamų pasirinkimų 2. Mėgstamieji – gavę nuo 2 iki 4 teigiamų pasirinkimų 3. Priimtieji – gavę bent 1 teigiamą pasirinkimą 4. Izoliuotieji – negavę pasirinkimų 5. Atstumtieji – gavę tik neigiamus pasirinkimus 4 ^a klasė. 23 mokiniai 1. Žvaigždės – 3 mokiniai 2. Mėgstamieji – 9 mokiniai 3. Priimtieji – 3 mokiniai 4. Izoliuotieji – 5 mokiniai 5. Atstumtieji – 3 mokiniai
2.	Armandas J.	-	18	5	
3.	Armandas G.	-	-	4	
4.	Austėja	2	2	2	
5.	Deividas	-	-	4	
6.	Dovydas	1	-	3	
7.	Edvinas	2	2	2	
8.	Eglė	4	-	2	
9.	Erika	4	-	2	
10.	Gabija	1	1	3	
11.	Gabrielė	3	1	2	
12.	Gustė	-	-	4	
13.	Henrikas	4	-	2	
14.	Ieva	5	-	1	
15.	Joana	-	-	4	
16.	Justas	3	1	2	
17.	Justė	3	-	2	
18.	Laurynas	5	1	1	
19.	Ligita	-	11	5	
20.	Mantvydas	2	2	2	
21.	Tautvydas	5	-	1	
22.	Viltė	-	6	5	
23.	Vytenis	-	-	4	

IV^a klasės tiriamųjų tarpasmeninių pasirinkimų dinamika pavaizduota sociogramoje (žr. 1 priedas 31psl.).

IV^b klasės sociometrinio testo rezultatai

IV^b klasėje yra 24 mokiniai. Pirmąją grupę (žvaigždės) sudaro tiriamieji, gavę daugiausia teigiamų pasirinkimų. Į šią grupę pakliuvo du tiriamieji: Benas (5 teigiami pasirinkimai) ir Dovydas (5 teigiami pasirinkimai). Daugiausiai tiriamųjų - 14 - gavo nuo 2 iki 4 teigiamų pasirinkimų ir pateko į 2 statuso grupę (mėgstamieji). Tai Akvilė, Aurelija, Darina, Dominyka, Emilija, Gabija B., Gintarė, Kamilė, Lukas, Marija, Rokas Š., Vladislavas, Žygimantas Š. ir

Žygimantas Ž. Trečią grupę (priimtieji) sudaro tiriamieji, gavę bent vieną teigiamą pasirinkimą. Tokių buvo du: Ignas B. ir Marius. Du tiriamieji negavo jokių pasirinkimų, tai Gabija E. ir Gintaras. Jie sudaro ketvirtąją statuso grupę (izoliuotieji). Penktoji statuso grupė (atstumtieji) - tai 4 tiriamieji, gavę tik neigiamus pasirinkimus: Ignas P. (8 neigiami pasirinkimai), Rokas B. (1 neigiamas pasirinkimas), Sabrina (12 neigiamų pasirinkimų) ir Viktorija (9 neigiami pasirinkimai). IV^b klasės sociometrinio statuso rezultatai pateikiami 2 lentelėje.

IV^b klasės sociometrinio testo rezultatai

2 lentelė

Eil. Nr.	Vardas	Gauti teigiami pasirinkimai	Gauti neigiami pasirinkimai	Statuso grupė	Statuso grupių reikšmės
1.	Akvilė	2	3	2	1. Žvaigždė – gavę daugiausia teigiamų pasirinkimų 2. Mėgstamieji – gavę nuo 2 iki 4 teigiamų pasirinkimų 3. Priimtieji – gavę bent 1 teigiamą pasirinkimą 4. Izoliuotieji – negavę pasirinkimų 5. Atstumtieji – gavę tik neigiamus pasirinkimus 4 ^b klasė. 24 mokiniai 1. Žvaigždės – 2 mokiniai 2. Mėgstamieji – 14 mokinių 3. Priimtieji – 2 mokiniai 4. Izoliuotieji – 2 mokiniai 5. Atstumtieji – 4 mokiniai
2.	Aurelija	2	-	2	
3.	Benas	5	-	1	
4.	Darina	4	7	2	
5.	Dominyka	3	-	2	
6.	Dovydas	5	-	1	
7.	Emilija	3	-	2	
8.	Ggabija B.	2	-	2	
9.	Gabija E.	-	-	4	
10.	Gintaras	-	-	4	
11.	Gintarė	2	-	2	
12.	Ignas B.	1	-	3	
13.	Ignas P.	-	8	5	
14.	Kamilė	4	1	2	
15.	Lukas	2	1	2	
16.	Marija	2	-	2	
17.	Marius	1	3	3	
18.	Rokas B.	-	1	5	
19.	Rokas Š.	4	-	2	
20.	Sabrina	-	12	5	
21.	Viktorija	-	9	5	
22.	Vladislavas	2	-	2	
23.	Žygimantas T.	2	3	2	
24.	Žygimanats Ž.	2	-	2	

IV^b klasės tiriamųjų tarpasmeninių pasirinkimų dinamika pavaizduota sociogramoje (žr. 1 priedas 60 psl.).

IV^{a1} klasės sociometrinio testo rezultatai

IV^{a1} klasėje yra 26 mokiniai. Pirmąją grupę (žvaigždės) sudaro tiriamieji, gavę daugiausia teigiamų pasirinkimų. Į šią grupę pakliuvo du tiriamieji: Donatas (5 teigiami pasirinkimai) ir Jordanas (6 teigiami pasirinkimai). Daugiausiai tiriamųjų - 10 - gavo nuo 2 iki 4 teigiamų pasirinkimų ir pateko į 2 statuso grupę (mėgstamieji). Tai Airida, Aušrinė, Dominykas B., Gabija, Gabrielė, Gintarė, Karolina, Neda, Orestas ir Tomas. Trečią grupę (priimtieji) sudaro tiriamieji, gavę bent vieną teigiamą pasirinkimą. Tokių buvo šeši: Dominykas, Dovydas, Justas, Martynas, Viktorija ir Žymantas Du tiriamieji negavo jokių pasirinkimų, tai Gustas ir Liveta. Jie sudaro ketvirtąją statuso grupę (izoliuotieji). Penktoji statuso grupė (atstumtieji) - tai 6 tiriamieji, gavę tik neigiamus pasirinkimus: Aistė (1 neigiamas pasirinkimas), Arnela (2 neigiami pasirinkimai), Andra (1 neigiamas pasirinkimas), Deividas (32 neigiami pasirinkimai), Elisas (3 neigiami pasirinkimai) ir Greta (1 neigiamas pasirinkimas).

IV^{a1} klasės sociometrinio testo rezultatai

3 lentelė

Eil. Nr.	Vardas	Gauti teigiami pasirinkimai	Gauti neigiami pasirinkimai	Statuso grupė	Statuso grupių reikšmės
1.	Airida	4	-	2	1. Žvaigždė – gavę daugiausia teigiamų pasirinkimų 2. Mėgstamieji – gavę nuo 2 iki 4 teigiamų pasirinkimų 3. Priimtieji – gavę bent 1 teigiamą pasirinkimą 4. Izoliuotieji – negavę pasirinkimų 5. Atstumtieji – gavę tik neigiamus pasirinkimus 4 ^{a1} klasė. 26 mokiniai 1. Žvaigždės – 2 mokiniai 2. Mėgstamieji – 10 mokinių 3. Priimtieji – 6 mokiniai 4. Izoliuotieji – 2 mokiniai 5. Atstumtieji – 6 mokiniai
2.	Aistė	-	1	5	
3.	Arnela	-	2	5	
4.	Andra	-	1	5	
5.	Aušrinė	4	2	2	
6.	Deividas	-	32	5	
7.	Dominykas	1	1	3	
8.	Dominykas B.	2	-	2	
9.	Donatas	5	-	1	
10.	Dovydas	1	-	3	
11.	Elisas	-	3	5	
12.	Gabija	2	3	2	
13.	Gabrielė	4	-	2	
14.	Gintarė	4	-	2	

15.	Greta	-	1	5
16.	Gustas	-	-	4
17.	Jordanas	6	-	1
18.	Justas	1	-	3
19.	Karolina	3	-	2
20.	Liveta	-	-	4
21.	Martynas	1	1	3
22.	Neda	4	-	2
23.	Orestas	3	-	2
24.	Tomas	4	-	2
25.	Viktorija	1	1	3
26.	Žymantas	1	1	3

IV^{a1} klasės tiriamųjų tarpasmeninių pasirinkimų dinamika pavaizduota sociogramoje (žr. 1 priedas 92 psl.).

IV^c klasės sociometrinio testo rezultatai

IV^c klasėje yra 25 mokiniai. Pirmąją grupę (žvaigždės) sudaro tiriamieji, gavę daugiausia teigiamų pasirinkimų. Į šią grupę pakliuvo du tiriamieji: Deina (7 teigiami pasirinkimai) ir Rokas (7 teigiami pasirinkimai). Daugiausiai tiriamųjų - 12 - gavo nuo 2 iki 4 teigiamų pasirinkimų ir pateko į 2 statuso grupę (mėgstamieji). Tai Akvilė, Austėja, Benas, Brigita, Dominykas, Edvinas, Irmantas, Kajus, Mantas, Nomedas, Rimvydas ir Simona. Trečiąją grupę (priimtieji) sudaro tiriamieji, gavę bent vieną teigiamą pasirinkimą. Tokių buvo penki: Beatričė, Gabrielė, Ina, Laurynas ir Mangirdas. Keturi tiriamieji negavo jokių pasirinkimų, tai Greta, Kamilė, Simonas ir Vilius. Jie sudaro ketvirtąją statuso grupę (izoliotieji). Penktąją statuso grupę (atstumtieji) - tai 2 tiriamieji, gavę tik neigiamus pasirinkimus: Klaidas (40 neigiamų pasirinkimų) ir Neringa (3 neigiami pasirinkimai).

IV^c klasės sociometrinio testo rezultatai

4 lentelė

Eil. Nr.	Vardas	Gauti teigiami pasirinkimai	Gauti neigiami pasirinkimai	Statuso grupė	Statuso grupių reikšmės
1.	Akvilė	3	-	2	1. Žvaigždė – gavę daugiausia teigiamų pasirinkimų 2. Mėgstamieji – gavę nuo 2 iki 4
2.	Austėja	4	-	2	

3.	Beatričė	1	-	3	teigiamų pasirinkimų 3. Priimtieji – gavę bent 1 teigiamą pasirinkimą 4. Izoliuotieji – negavę pasirinkimų 5. Atstumtieji – gavę tik neigiamus pasirinkimus 4 ^{b1} klasė. 25 mokiniai 1. Žvaigždės – 2 mokiniai 2. Mėgstamieji – 12 mokinių 3. Priimtieji – 5 mokiniai 4. Izoliuotieji – 4 mokiniai 5. Atstumtieji – 2 mokiniai
4.	Benas	3	-	2	
5.	Brigita	2	1	2	
6.	Deina	7	-	1	
7.	Dominykas	2	-	2	
8.	Edvinas	2	1	2	
9.	Gabrielė	1	-	3	
10.	Greta	-	-	4	
11.	Ina	1	-	3	
12.	Irmantas	2	2	2	
13.	Kajus	3	-	2	
14.	Kamilė	-	-	4	
15.	Klaidas	-	40	5	
16.	Laurynas	1	1	3	
17.	Mangirdas	1	-	3	
18.	Mantas	2	-	2	
19.	Neringa	-	3	5	
20.	Nomeda	4	1	2	
21.	Rimvydas	2	-	2	
22.	Rokas	7	1	1	
23.	Simona	2	-	2	
24.	Simonas	-	-	4	
25.	Vilius	-	-	4	

IV^c klasės tiriamųjų tarpasmeninių pasirinkimų dinamika pavaizduota sociogramoje (žr. 1 priedas 123 psl.).

2.2 Klasės piešinių interpretacijos

2.2.1. Tyrimo metodika

Interpretuojant klasės piešinį taikyti "Šeimos piešinio" testo (pagal Chomentauską) principai ir kriterijai. Taip pat remtasi Lebedevos, Nikonorovos ir Tarakanovos (2006) surinktų piešinio interpretacijų bei požymių enciklopedija. Chomentausko šeimos piešinio interpretacijų aspektai, naudoti klasės piešinio interpretacijoms: 1. Šeimos piešinio struktūros analizė 2. Šeimos narių piešinio ypatybių analizė. 3. Piešimo proceso analizė.

Šeimos piešinio struktūros analizė. Realios ir nupieštos šeimos sudėties palyginimas parodo vaiko emocinį santykį su šeima. Vaikas nepiešia kai kurių šeimos narių (stengiasi išvengti su jais susijusių neigiamų išgyvenimų). Praleidžia brolius ir seseris (atspindi konkurencijos situaciją šeimoje). Nepiešia savęs (blogi emociniai santykiai su kitais šeimos nariais). Vietoj realių šeimos narių piešia žvėrelius, paukštelius (noras sumažinti jų vaidmenį šeimoje).

Šeimos narių išdėstymas piešinyje išryškina socialines ir psichologines šeimos charakteristikas. Šeimos narius vaikas piešia grupėmis (galimos šeimos mikrostruktūros). Didelę dalį šeimos vaizduoja vienoje grupėje, o vieną ar keletą asmenų - atokiau. Nuošalyje piešia save (atstūmimo, nereikalingumo jausmas). Nuošalyje vaizduoja kitą šeimos narį (neigiami jausmai tam nariui, galima grėsmė). Atstumas tarp šeimos narių, atskyrimas objektais, piešinio suskirstymas į "celes", kuriose pavaizduoti šeimos nariai (šeimos narių tarpusavio santykių nepakankamumas, emocinių ryšių silpnumas).

Šeimos narių piešinio ypatybių analizė. Figūrų ypatybės rodo vaiko jausmus šeimos nariams, rodo, kaip vaikas suvokia šeimos narius, ir kaip pats jaučiasi šeimoje. Kriterijai, rodantys teigiamą emocinį santykį: asmens kūno schema tobuliausia, asmens apranga detaliausiai nupiešta, išpuošta, figūra nuspaltinta daugeliu spalvų. Kriterijai, rodantys neigiamą emocinį santykį: netobuliausia figūros schema, mažiausias nuspaltinimas ir išdailinimas.

Interpretacija pagal funkcines figūros dalis. Praleidžia pagrindines kūno dalis (šių kūno dalių funkcijų neigimas, emocinis konfliktas). Pakeltos rankos (agresija, priešiški jausmai aplinkiniams). Veido bruožų nevaizdavimas (bendravimo sutrikimai, uždarumas). Didelis dėmesys veido bruožams (mergaitėms - gera lytinė identifikacija, berniukams - susirūpinimas savo fiziniu grožiu, siekimas kompensuoti savo fizinius trūkumus, moteriško elgesio stereotipų formavimasis). Šeimos narių veido išraiška (reikšmingos tik tada, kai jos skiriasi). Pabrėžta burna ir dantys (piešiant save - oralinė agresija, piešiant kitą šeimos narį - jo priešiškumas autoriui, baimės jausmas). Figūros dydis (žmogaus svarba, reikšmingumas, statusas). Piešinio figūrų absoliutus dydis - per visą popieriaus lapą piešia impulsyvūs, pasitikintys savimi, linę dominuoti vaikai. Mažas figūras piešia nerimą, įsivaizduojamą nesaugumą jaučiantys vaikai.

Piešimo proceso analizė. Vaiko jausmai šeimos nariams išryškėja per šeimos narių piešimo tvarką, trynimus, grįžimą prie jau nupieštų detalių, pauzes. Šeimos narių piešimo tvarka (pirmas piešiamas reikšmingiausias ir vaikui emociškai artimiausias žmogus, paskutinis - žmogus, kuriam piešiantysis jaučia neigiamus jausmus). Šeimos narių piešimo tvarka patikimiau interpretuojama, kai ji siejama su nupieštų figūrų dydžio analize ir jų gražinimo ypatybėmis. Šeimos nario trynimai, perpiešimas rodo ambivalentišką, konfliktišką santykį su juo. Tai gali būti susiję su vaiko nesaugumo jausmu, taip pat su vizualiniais - motoriniais trūkumais. Jei

antrasis piešinys yra akivaizdžiai geresnės kokybės (trynimasis nerodo neigiamų jausmų). Grįžimas prie tų pačių asmenų, objektų, detalių (reikšmingumas vaikui). Pauzės prieš piešiant tam tikrus asmenis, detales (konfliktas).

Klasės piešinio duomenų rinkimo procedūros. Klasės piešinio tyrimui reikalingos medžiagos ir priemonės: balto popieriaus lapas (A4 formatas), šeši spalvoti pieštukai (juodas, raudonas, mėlynas, žalias, geltonas, rudas), trintukas.

Dirbama su kiekvienu vaiku atskirai. Vaikui duodama instrukcija: „Aš norėčiau, kad tu nupieštum savo klasę“. Negalima aiškinti, kas tai yra klasė. Jei vaikas klausia, ką reikia nupiešti, tyrėjas turi pakartoti instrukciją. Piešimo laikas neribojamas, bet tyrimas neturėtų trukti ilgiau nei 40 minučių. Piešimo metu tyrėjas protokole fiksuoja objektų piešimo tvarką, pauzes, ilgesnes nei 15 s, trynimus, spontaniškas vaiko replikas. Baigus piešimą, reikia gauti kiek galima daugiau informacijos verbaliniu būdu: sužinoti kiekvieno iš nupieštųjų vardus, išsiaiškinti, kodėl nenupiešė kitų klasės draugų (jei tokių yra), ką reiškia papildomos piešinio detalės (jei tokių yra). Reikia vengti tiesioginių klausimų apie klasės draugus, nes jie gali sukelti nerimą, pasipriešinimą.

Analizuojami piešiniai tiriamųjų, kurie pagal sociometrinio testo rezultatus pateko į pirmąją (žvaigždės) grupę ir penktąją (atstumtieji) grupę. Taip pat analizuojama, kaip šie tiriamieji vaizduojami kitų vaikų piešiniuose. Tikėtina, kad šių grupių vaikų piešiniai savo turiniu skirsis labiausiai ir parodys tam tikras piešinio detales ar ypatybes, būdingas tik aukšto arba tik žemo statuso tiriamųjų piešiniams.

2.2.2. Tyrimo rezultatai

IV^a klasė (žr. 2 priedas 125 psl.).

Sociometrinio tyrimo duomenimis IV^a klasėje I statuso grupei (žvaigždės) priklauso trys tiriamieji: Ieva, Laurynas ir Tautvydas. V statuso grupei (atstumtieji) priklauso trys tiriamieji: Armandas, Ligita ir Viltė.

Ievos (I grupė) klasės piešinio analizė.

Ieva vaizduodama savo klasę apsiribojo tik esminių (pagrindinių) klasės patalpos baldų piešimu. Lenta, mokytojos stalas, trim eilėm išdėstyti šeši suolai su kėdėmis. Pirmuosiuose suoluose nupieštos mokymosi priemonės. Piešinio vaizdas skurdus, kompoziciškai pasislinkta į kairįjį viršutinį lapo kampą. Pasak Machover, tai gali reikšti perdėtą optimizmą, kuris dažnai nepasiteisina. Neryškia, atsargia linija piešinys yra įrėmintas ir tai galima suprasti, kaip tvarkos, logiško užbaigimo požymį. Spalviniu atžvilgiu mokytojos stalas išskirtas. Mokytojos stalas nuspalvintas dviem spalvomis (ruda ir geltona), o kiti daiktai viena spalva. Ieva piešia tik kelis

suolus, kurie yra arti mokytojos stalo ir lentos, tuo parodydama, kad objektai esantys toliau - nesvarbūs.

Ievos atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Ievą nupiešė trys bendraklasiai: Mantvydas (II grupė), Erika (II grupė), Ligita (IV grupė).

Mantvydas nupiešė ryškų, spalvingą klasės piešinį, didelį dėmesį skirdamas klasės inventoriui. Klasės patalpos erdvėje komponuoja vienuolika bendraklasių ir mokytoją. Bendraklasiai nupiešti nugara į žiūrovą, sėdintys prie suolų. Žmonių piešimo braižas - schematiškas. Labai ryškus trijų bendraklasių (tarp jų ir piešinio autoriaus), bei mokytojos išskyrimas. Jie nupiešti didesni, kūnai turi apimtį, su plaukais, tuo tarpu visi kiti bendraklasiai - vienos linijos scheminės figūros, neturinčios jokių individą identifikuojančių detalių. Ieva nupiešta lapo apačioje kairėje. Rankos pakeltos (visos figūros pakeltomis rankomis), figūra schematiška, santykinai maža, neišskirta. Mantvydo požiūriu Ieva yra nesvarbi klasės figūra, tačiau dalyvauja klasės gyvenime (iš 23 bendraklasių Ieva patenka į 11 Mantvydo nupieštų figūrų).

Erika nupiešė spalvingą, dinamišką klasės piešinį su šešiais bendraklasiais. Visos figūros dinamiškos, nuotaikingos, kiekvienai priskirtas tam tikras vaidmuo. Pagrindinis dėmesys - Ievai. Jos figūra nupiešta viduryje klasės, stovinti, atsisukusi į žiūrovą. Ieva rankoje laiko sąsiuvinį su parašytu įvertinimu - 10. Veidą puošia didelė šypsena, Galvą rėmina stipriai išreikšta šukuosena. Rankos - neryškios, plonos, menkai išreikšti pirštai. Machover teigia, jog tai gali būti nepasitenkinimo pasiektu rezultatu požymis. Peršasi išvada, jog Ieva sau kelia labai aukštus reikalavimus. Toje pačioje linijoje nupieštas nelaimingas Edvinas, kuris laiko sąsiuvinį, kuriame parašytas vienetasis. Emocijos pavaizduotos lūpų formos pagalba. Pirmame plane profiliu nupiešti Gabija su Vyteniu žaidžiantys kamuoliu (Vytenio rankos išdidintos), prie lentos rašo Viltė (nupiešta didžiausia). Vienintelė Justė neturi jokio užsiėmimo. Erikos piešinyje Ieva atrodo pagrindine figūra ir klasės gyvenime užima svarbią poziciją. Mokytojos stalas nupieštas epizodiškai, pati mokytoja nepiešiama.

Ligita savo piešinį piešia tik juodu pieštuku. Jos piešinyje nupieštos trys figūros. Ieva ir Justė yra bendraklasės, trečia figūra nepriklausanti klasės grupei. Ieva šiame piešinyje yra sąlyginai maža, figūra neaiški palyginti su bendraklase Juste. Didžiausias ir pagrindinis dėmesys skiriamas figūrai, kuri klasės gyvenime vaidina trumpalaikį ir epizodinį vaidmenį. Palyginus trijų nupieštų figūrų kruopštumo, dydžių ir padėties lape proporcijas matyti, kad Ievos pozicija yra mažiausiai akcentuojama ir užima žemiausią vietą piešinio hierarchijoje, tačiau Ligita iš viso klasės kolektyvo nupiešė tik du bendraklasius, tarp kurių ir Ievą, taip parodydama Ievos svarbą klasės gyvenime.

Lauryno (I grupė) klasės piešinio analizė.

Lauryno piešimo braižas - greitas, emociingas, ekspresyvus. Laurynas nepiešia žmonių, vaizduoja pagrindines klasės interjero dalis, tačiau nepiešia suolų. Piešinio kompozicinis svoris nustumtas į viršutinę lapo dalį. Machover teigia, kad tai nepakankamai stipraus pagrindo požymis. Laurynas palvina energingais ilgais štrichais, kurie netelpa į vaizduojamųjų daiktų ribas. Vengeris tai vertina kaip situacijos aštrumą, kuri iš esmės yra ribinė emocinė būseną. Akcentuojamas mokytojos stalias (išsiskiria spalvine gama, turi perspektyvą) ir baldas nepriklausantis klasės interjerui - drabužių spintelė (šios klasės drabužių spintelės yra kitoje patalpoje). Pašalinių daiktų perkėlimas vertinamas kaip pastangos suvaldyti ar pakeisti esamą situaciją.

Lauryno atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Lauryną nupiešė du bendraklasiai: Eglė (II grupė), Mantvydas (II grupė).

Eglės piešinys ritmiškas, kompozicija užima visą lapą. Vaizduojamos pagrindinės klasės patalpos interjero detalės (lenta, inventorius, mokytojos stalias, suolai ir t.t.). Eglė piešia šešis bendraklasius, sėdinčius prie suolų, nugara į žiūrovą. Figūras užstoja kėdžių atkaltės, matosi tik plaukai ir kojos. Laurynas nupieštas kairėje apačioje ir iš kitų skiriasi neryškiai, bet sąlyginai kruopščiai nupieštomis kojomis. Teiloras teigia, kad tai gali reikšti susilpnėjusį savęs vertinimą. Ši Eglė nupiešė kitame lapo kampe negu Lauryną ir tai galima būtų vertinti kaip tarpasmeninio santykio tarp jų trūkumą, tačiau vienoda plaukų spalva leidžia manyti, kad ryšys yra. Eglės piešinyje išsiskiria Erikos ir Gabijos šukuosenos. Jos nupieštos didesnės, vešlesnės, stipriau akcentuotos nei kitų, ir tai yra esminis figūros vertinimo kriterijus. Galima daryti prielaidą, kad Laurynas, (Eglės nuomone) nėra dominuojanti figūra klasėje, tačiau užima pakankamai aukštą vietą, nes Gabrielės ir Ligitos atvaizdas nusileidžia Lauryno atvaizdai.

Mantvydas nupiešė ryškų, spalvingą klasės piešinį, didelį dėmesį skirdamas klasės inventoriui. Klasės patalpos erdvėje komponuoja vienuolika bendraklasių ir mokytoją. Bendraklasiai nupiešti nugara į žiūrovą, sėdintys prie suolų. Žmonių piešimo braižas - schematiškas. Labai ryškus trijų bendraklasių (tarp jų ir piešinio autoriaus), bei mokytojos išskyrimas. Jie nupiešti didesni, kūnai turi apimtį, su plaukais, tuo tarpu visi kiti bendraklasiai - vienos linijos schematinės figūros, neturinčios jokių individų identifikuojančių detalių. Laurynas nupieštas dešinėje. Rankos pakeltos (visos figūros pakeltomis rankomis), figūra schematiška, santykinai maža, neišskirta. Mantvydo požiūriu Laurynas yra nesvarbi klasės figūra, tačiau dalyvauja klasės gyvenime (iš 23 bendraklasių Laurynas patenka į 11 Mantvydo nupieštų figūrų).

Tautvydo (I grupė) klasės piešinio analizė.

Tautvydo piešinys - fragmentiškas, mažai daiktų, nėra žmonių. Dominuojantis piešinio akcentas - klasės lenta. Nuspalvinta agresyviais, stipriais, juodais štrichais (klasėje lenta žalia).

Lentos spintelės - raudonos (klasėje spintelės rudos). Lentos štrichavimo būdas ir spalvinė gama leidžia manyti, kad Tautvydas piešdamas klasės lentą rodo savo požiūrį į klasę ir šis požiūris yra negatyvus. Tokį spalvinimo būdą Vengeris ir Teiloras apibūdina kaip stipraus nerimo būseną. Tautvydas švelniai ir tiksliai piešia kitą klasės inventorių (stendas, žemėlapis). Linijos aiškios, tikslios, vaizdai detalūs. Tai rodo Tautvydo emocinę diferenciaciją klasės atžvilgiu ir galima daryti prielaidą, kad popamokinė, ar socialinė veikla Tautvydui yra daug malonesnė ir priimtinesnė. Tautvydas lentą mato kaip diktatūrinį simbolį ir jo emocinis ryšys su klase įtemptas.

Tautvydo atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Tautvydo nupiešė nė vienas bendraklasis.

Armando (V grupė) klasės piešinio analizė.

Armando piešinio dominuojantis piešinio akcentas - klasės lenta. Nuspalvinta agresyviais, stipriais, juodais štrichais (klasėje lenta žalia). Lentos štrichavimo būdas ir spalvinė gama leidžia manyti, kad Tautvydas piešdamas klasės lentą rodo savo požiūrį į klasę ir šis požiūris yra negatyvus. Tai patvirtina ir žmonių piešimas. Armandas žmones piešia apatinėje lapo dalyje, vienoje linijoje. Figūros nupieštos pabrėžtinai nekreipščiai, schemiškai. Toks vaizdavimo būdas anot Venger, būdingas tuomet, kai santykis su personažais yra negatyvus. Dalis personažų nupiešti po stalais (įrėminti) ir tai izoliuoja jų santykį su aplinka. Dvi figūros yra laisvos nuo įrėminimo, tai Edvinas (Armandas jį teigiamai įvertino sociometriniame teste), ir pats Armandas. Edvinas nupieštas nelaimingas, o Armandas šypsosi, rankos iškeltos į viršų (vienintelis iš visų figūrų). Pasak Teiloro, pakeltos rankos yra agresijos požymis.

Armando atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Armandą nupiešė vienas bendraklasis: Mantvydas (II grupė).

Mantvydas nupiešė ryškų, spalvingą klasės piešinį, didelį dėmesį skirdamas klasės inventoriui. Klasės patalpos erdvėje komponuoja vienuolika bendraklasių ir mokytoją. Bendraklasiai nupiešti nugara į žiūrovą, sėdintys prie suolų. Žmonių piešimo braižas - schematiškas. Labai ryškus trijų bendraklasių (tarp jų ir piešinio autoriaus), bei mokytojos išskyrimas. Jie nupiešti didesni, kūnai turi apimtį, su plaukais, tuo tarpu visi kiti bendraklasiai - vienos linijos schematinės figūros, neturinčios jokių individą identifikuojančių detalių. Armandas nupieštas kairėje. Rankos pakeltos (visos figūros pakeltomis rankomis), figūra schematiška, santykinai maža, nuspalvinta juodai. Mantvydo požiūriu Armandas yra nesvarbi klasės figūra, tačiau dalyvauja klasės gyvenime (iš 23 bendraklasių Armandas patenka į 11 Mantvydo nupieštų figūrų).

Ligitos (V grupė) klasės piešinio analizė.

Ligita savo piešinį piešia tik juodu pieštuku, daug dėmesio skiria klasės inventoriui, bet pagrindinis dėmesys sukonzentruotas figūrose. Piešinyje nupieštos trys figūros. Ieva ir Justė yra bendraklasės, trečia figūra nepriklausanti klasės grupei. Didžiausias ir pagrindinis dėmesys skiriamas figūrai, kuri klasės gyvenime vaidina trumpalaikį ir epizodinį vaidmenį. Ji nupiešta sąlyginai didelė, turi daug smulkių detalių, ypač kruopščiai pateiktas galvos vaizdas. Galima teigti, kad Ligita nemato klasės pastovumo ir pasak Teilorio, žmonių nepriklausančių grupei įtraukimas į piešinį gali reikšti tuštumos užpildymą, tuštumos, kurią Ligita jaučia realiame gyvenime. Bendraklasė Justė nupiešta didesnė, turi daugiau detalių ir yra emociškai artimesnė Ligitai nei Ieva, kurios pozicija yra mažiausiai akcentuojama ir užima žemiausią vietą piešinio hierarchijoje. Ligita iš viso klasės kolektyvo nupiešė tik du bendraklasius, taip parodydama jų svarbą klasės gyvenime.

Ligitos atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Ligitą nupiešė viena bendraklasė - Eglė (II grupė)

Eglės piešinys ritmiškas, kompozicija užima visą lapą. Vaizduojamos pagrindinės klasės patalpos interjero detalės (lenta, inventorius, mokytojos stalas, suolai ir t.t). Eglė piešia šešis bendraklasius, sėdinčius prie suolų, nugara į žiūrovą. Figūras užstoja kėdžių atkaltės, matosi tik plaukai ir kojos. Eglė save piešia dešinėje lapo pusėje ir iš kitų skiriasi netiksliai, bet sąlyginai ryškiai nuspalvintomis kojomis. Anot Machover, tai būdinga piešiniams mergaičių, esančių lytinio brendimo ištakose. Ligitos kojos taip pat ryškiai juodos, kaip ir šukuosena bei mokymosi priemonė ant jos suolo. Vienintelė Ligita ir jos asmeniniai daiktai spalvinami juodai. Manau, Eglės tarpasmeniniai santykiai su Ligita nėra glaudūs. Eglės vaizduojamoje klasėje Ligita yra žemiausio statuso. Sociometriniame teste Eglė negatyviai įvertino Ligitą.

Viltės (V grupė) klasės piešinio analizė.

Viltė nupiešė priekinės klasės sienos vaizdą. Piešimo braižas ramus, išlaikytas. Kreipiamas dėmesys į detales, smulkius daiktus. Tiksliai nupieštos rankenėlės ir užraktai rodo, kad svarbiausi dalykai yra paslėpti. Viltė nepiešia nei žmonių, nei jų asmeninių daiktų, nei klasės suolų. Piešinyje išryškėja išdidintas žemėlapis ir pasaga prie lentos. Pasaga šioje klasėje yra pritvirtinta prie klasės durų iš lauko pusės. Viltė ją panaudojo piešdama interjerą, tuo parodydama nepasitenkinimą esama situacija, norą šią situaciją kontroliuoti ar pakeisti.

Viltės atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Viltę nupiešė viena bendraklasė - Erika (II grupė).

Erika nupiešė spalvingą, dinamišką klasės piešinį su šešiais bendraklasiais. Visos figūros dinamiškos, nuotaikingos, kiekvienai priskirtas tam tikras vaidmuo. Pagrindinis dėmesys - Ievai. Jos figūra nupiešta viduryje klasės, stovinti, atsisukusi į žiūrovą. Ieva rankoje laiko sąsiuvinį su parašytu įvertinimu - 10. Emocijos išreikštos lūpų forma. Pirmame plane profiliu nupiešti Gabija

su Vyteniu žaidžiantys kamuoliu (Vytenio rankos išdidintos), prie lentos rašo Viltė (nupiešta didžiausia). Vienintelė Justė neturi jokio užsiėmimo. Erikos piešinyje Ieva atrodo esanti pagrindinė figūra ir klasės gyvenime užima svarbią poziciją. Mokytojos stalas nupieštas epizodiškai, pati mokytoja nepiešiama. Viltė nupiešta profiliu, judanti (rašo lentoje), sąlyginai kruopščiai nupiešta šukuosena. Išilginta kreidą laikanti ranka ir tai, pasak Kostinos, gali reikšti priklausomybę, supratimo siekimą. Viltės piešimo maniera, figūrų dydžiai, detalių charakteristikos leidžia identifikuoti Viltę kaip asmenybę, atskirtą nuo klasės gyvenimo.

IV^b klasė (žr. 2 priedas 134 psl.).

Sociometrinio testo duomenimis IV^b klasėje I statuso grupei (žvaigždės) priklauso du tiriamieji: Benas ir Dovydas. V statuso grupei (atstumtieji) priklauso keturi tiriamieji: Ignas P., Rokas B., Sabrina ir Viktorija.

Beno (I grupė) klasės piešinio analizė.

Benas savo piešinyje didelį dėmesį skyrė klasės interjerui. Kruopščiai piešia daiktus, jų detales. Nupiešė vieną žmogų – mokytoją. Ji nupiešta prie savo stalo, žiūrinti į klasę. Mokytos veidas platus, su visais būdingais veidui bruožais: akys plačiai atmerktos, su vyzdžiais, kas pasak Teiloro, gali reikšti smalsumą, susidomėjimą. Plaukai užkrite už pečių, burna nupiešta viena linija, pakeltais galais. Kaip teigia Machover tai gali reikšti jausminį pasitenkinimą. Plastinė figūra su schematiniais elementais. Priklausomybė lyčiai rodoma tik per plaukus ir tai atitinka Beno amžiaus tarpsnio piešimo lygmenį. Mokytojai nupieštos didelės, dominuojančios rankos ir tai pagal Rimskaja, reiškia esamą arba galimą agresiją. Palyginti su klasės interjeru žmogus nupieštas atmestinais. Benas nepiešia bendraklasių, todėl galima manyti, kad Benas savo klasę suvokia kaip patalpą, o mokytoja yra interjero dalis.

Beno atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Beną nupiešė trys bendraklasiai: Ignas P. (V grupė), Marija (II grupė), Žygimantas Ž. (II grupė).

Ignas P. nupiešė schematinį klasės vaizdą su visais bendraklasiais ir mokytoja. Tai atitinka realią klasės mokinių sėdėjimo tvarką. Suolai piešinyje nupiešti juodu pieštuku ir išdėstyti tvarkingai trimis eilėmis. Suolų eilėje, kurioje Ignas nupiešė save, nupieštos knygos, o savo ir suolo draugo kėdžių kampus akcentavo. Kituose suoluose knygų nėra. Klasės vaikai nupiešti vienoda spalva iš nugaros, nėra rankų. Piešinys neturi lyčių skirtumų, individą išskiriančių bruožų, tik nežymiai prailginti mergaičių plaukai. Mokytoja nupiešta didele apvalia galva su ilgais plaukais. Ant mokytojos stalo taip pat nupieštos knygos. Savo piešinyje Ignas išskiria save, suolo draugą, suolų eilę, kurioje sėdi ir mokytoja. Benas nupieštas savo realioje klasės vietoje be išskirtinių detalių, todėl jo emocinis santykis su Ignu yra formalus. Sociometriniam teste Ignas P. Beno nepaminėjo.

Marijos piešinys schematiškas su plastikos elementais. Nupiešti visi bendraklasiai. Vaikai nupiešti sėdintys suoluose trimis eilėmis. Marija suporavo bendraklasius savo nuožiūra. Kiekvienas mokinys nupieštas su veido bruožais, plaukais. Vaikų apranga spalvinga. Visiems vaikams nupieštos kojos, o jų rankos iškeltos į viršų (išskyrus trijų mergaičių). Šiame nupiešė lapo viršuje per vidurį (paskutiniame suole). Didžiausią dėmesį Marija skiria mokiniams, sėdintiems pirmuosiuose suoluose, o ypač Dovydui ir Viktorijai. Benas nupieštas sėdintis vidurinėje eilėje per vidurį. Veido bruožai nėra ryškūs. Pasak Teilorio tai gali reikšti bendravimo problemas. Berniuko rankos išskėstos ir pakeltos į viršų. Kaip teigia Rimskis tai agresijos požymis. Marijos piešinyje Beno statusas atrodo vidutinis. Nei pozicija, nei detalėmis jis neišskiriamas iš bendraklasių, o mokinių pirmuosiuose suoluose išdidinimas leidžia manyti, kad jie yra svarbūs Marijai. Beje, tai sukuria perspektyvos iliuziją. Sociometriniame teste Marija Beno nepaminėjo.

Žygimantas Ž. savo piešinyje klasės vaikus nupiešė schematiškai, sėdinčius suoluose keturiomis eilėmis. Didžiausią ir svarbiausią vietą lape užima žalios spalvos klasės lenta. Piešinyje neatsispindi lyčių skirtumai, individą išskiriantys bruožai. Mokiniai nupiešti iš nugaros pusės, neaiškių figūrų, jiems nėra nupieštų rankų. Šiame Žygimantas nupiešė apatiniame dešiniajame lapo kampe, sėdintį paskutiniame suole su Ignu, kuriam labai išdidino galvą (akivaizdus Igno autoriteto pripažinimas). Žygimantas savo bendraklasius suporavo teisingai, bet vietoj trijų suolų eilių nupiešė keturias. Benas šiame piešinyje nupieštas pačioje lapo apačioje, neturi išskirtinių detalių ir tarpasmeninių santykių su Žygimantu ar su klase nerodo. Sociometriniame teste Žygimantas Ž. Beno nepaminėjo.

Beną pavaizdavo tik tie vaikai, kurie nupiešė visus klasės mokinius ir tuose piešiniuose Benas vaizduojamas formaliai.

Dovydo (I grupė) klasės piešinio analizė.

Dovydas nepiešia žmonių, lapą dalina į dvi dalis – siena su lenta ir grindys. Schematinis vaizdavimo būdas, lapo padėtis horizontali, piešinys užima visą lapo plotą. Lenta nenuspalvinta tik pažymėti kontūrai, tuo tarpu grindys nuspulvintos rudai stambiais brūkšniais. Pasak Vengerio tai gali reikšti impulsyvumą. Pagrindinę dėmesį Dovydas skiria kėdėms prie stalų. Jas nuspulvina labai ryškiai. Vengeris tai aiškina kaip polinkį užstrigti tam tikrose jausmuose ar veiksmuose. Stalai tarsi susilieja su grindimis ir yra neryškūs. Dovydas nupiešė asmeninius mokinių daiktus (kuprines), tuo parodydamas, kad patalpoje būna mokinių. Kuprinės skiriasi viena nuo kitos savo spalvine gama ir grafiniu pobūdžiu, tačiau Dovydas negalėjo priskirti jų konkrečiam asmeniui.

Dovydo atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Dovydą nupiešė šeši klasės mokiniai: Ignas P. (V grupė), Marija (II grupė), Žygimantas Ž. (II grupė), Viktorija (V grupė), Gabija E. (IV grupė), Emilija (II grupė).

Ignas P. nupiešė schematinį klasės vaizdą su visais bendraklasiais ir mokytoja. Tai atitinka realią klasės mokinių sėdėjimo tvarką. Suolai piešinyje nupiešti juodu pieštuku ir išdėstyti tvarkingai trimis eilėmis. Suolų eilėje, kurioje Ignas nupiešė save, nupieštos knygos, o savo ir suolo draugo kėdžių kampas akcentavo. Kituose suoluose knygų nėra. Klasės vaikai nupiešti vienoda spalva iš nugaros, nėra rankų. Piešinyje figūros neturi lyčių skirtumų, individą išskiriančių bruožų, tik nežymiai prailginti mergaičių plaukai. Mokytoja nupiešta didelė apvalia galva su ilgais plaukais. Ant mokytojos stalo taip pat nupieštos knygos. Savo piešinyje Ignas išskiria save, suolo draugą, suolų eilę, kurioje sėdi ir mokytoja. Dovydas nupieštas savo realioje klasės vietoje be išskirtinių detalių. Jo emocinis santykis su Ignu yra formalus. Sociometriniame teste Ignas P. Dovydo nepaminėjo.

Marijos piešinys schematiškas su plastikos elementais. Vaikai nupiešti sėdintys suoluose trimis eilėmis. Marija suporavo bendraklasius savo nuožiūra. Kiekvienas mokinyš nupieštas su veido bruožais, plaukais. Vaikų apranga spalvinga. Visiems vaikams nupieštos kojos, o jų rankos iškeltos į viršų (išskyrus trijų mergaičių). Save nupiešė lapo viršuje per vidurį (paskutiniame suole). Didžiausią dėmesį Marija skiria mokiniams, sėdintiems pirmuosiuose suoluose, o ypač Dovydui ir Viktorijai. Dovydas piešiamas pirmas, atliktas kruopščiai, iškeltomis rankomis. Marijos emocinis fonas Dovydo atžvilgiu yra ryškus, klasės kontekste Dovydas dominuoja.

Žygimantas Ž. savo piešinyje klasės vaikus nupiešė schematiškai, sėdinčius suoluose keturiomis eilėmis. Didžiausią ir svarbiausią vietą lape užima žalios spalvos klasės lenta. Piešinyje neatsispindi lyčių skirtumai, individą išskiriantys bruožai. Mokiniai nupiešti iš nugaros pusės, neaiškių figūrų, jiems nėra nupieštų rankų. Save Žygimantas nupiešė lapo apatiniame dešiniajame kampe, sėdintį paskutiniame suole su Ignu, kuriam labai išdidino galvą (akivaizdus Igno autoriteto pripažinimas). Žygimantas savo bendraklasius suporavo teisingai, bet vietoj trijų suolų eilių nupiešė keturias. Dovydas šiame piešinyje neturi išskirtinių detalių ir tarpasmeninių santykių su Žygimantu ar su klase nerodo. Sociometriniame teste Žygimantas Ž. Dovydui davė teigiamą pasirinkimą.

Viktorija nupiešė stovinčius eilėje keturis mokinius (jų tarpe ir save) ir stovinčią prie stalo mokytoją. Prie kiekvieno vaiko nuvedė rodyklę ir užrašė vardą. Spalvino ryškiomis spalvomis. Žmonių veidai apvesti juodu pieštuku ir išryškinti visų veido bruožai (ypač mokytojos). Piešinys nupieštas lapo apačioje. Visos figūros nupieštos vienoje linijoje, todėl jų dydis turi esminę svarbą. Viktorija save nupiešė stovinčią paskutinę eilėje. Savo rūbams piešti naudojo raudoną, o batukams mėlyną spalvas. Rankos išskėstos į šonus. Viktorija save nupiešė mažo ūgio. Dovydą nupiešė prie to paties stalo kaip ir save. Dovydas šiame piešinyje yra mažiausio ūgio. Berniuko rankos išskėstos į šonus. Viktorija šiai figūrai

naudojo mėlyną ir žalią spalvas. Dovydas šiame piešinyje yra svarbus Viktorijai, bet turi mažiausią reikšmę klasės kontekste.

Gabija E. savo piešinyje nupiešė šešis klasės vaikus sėdinčius suoluose, klasės lentą, knygų lentynas ir daug papildomo inventoriaus. Vaikų figūros mažos. Kai kurių mokinių bruožai ryškūs: aiškiai matosi akys, lūpos, bet nėra nosių. Save Gabija piešia pirmą, nelabai raiškiai, bet pabrėždama vešlią šukuoseną. Dovydas nupieštas pirmoje eilėje, lapo apačioje. Berniuko veido bruožai ryškūs – žalios didelės akys ir besišypsančios lūpos. Rankos nuleistos. Plaukai mažai išryškinti. Galima daryti išvadą, kad Dovydas Gabijos piešinyje yra viena iš pagrindinių figūrų.

Emilijos piešinys tvarkingas ir kruopščiai nupieštas su visomis detalėmis. Lapo apačioje nupiešė suolus, o centre – stovinčius eilėje tris klasės vaikus. Aiškiai nupiešti vaikų bruožai, išskirti lyčių skirtumai. Kiekvienam pritaikyta skirtinga spalva. Visų vaikų rankos nupieštos užkištos už nugaros. Daugiausiai dėmesio Emilija skiria Aurelijai, kurią teigiamai įvertino sociometriniame teste. Antra nupiešta Gintarė ir trečias Dovydas. Šiame piešinyje Dovydo pozicija - lapo centre, o šalia jo iš kairės pusės stovi dvi mergaitės. Berniuko plaukai nupiešti vešliomis sruogomis, kurie dengia kaktą. Pasak Machover tai gali reikšti didesnę polinkį į socialinius santykius, nei intelekto pasiekimus. Akys išraiškingos, žvilgsnis krypsta į priešingą pusę nuo mergaičių. Teiloras teigia, kad tai gali reikšti norą būti simpatišku kitiems žmonėms. Rūbai nuspalvinti mėlyna ir ruda spalvomis, nupieštos sagos. Piešinyje galima įžvelgti stiprų Emilijos emocinį santykį su Dovydu. Sociometriniame teste Emilija Dovydo nepaminėjo.

Igno (V grupė) klasės piešinio analizė.

Ignas P. nupiešė schematinį klasės vaizdą. Pasak Vengerio Igno amžiaus tarpsnio piešinys turi turėti plastinių elementų. Piešinys užima visą lapo plotą ir tai rodo aiškų pasaulio suvokimą. Nupiešti visi bendraklasiai ir mokytoja. Tai atitinka realią klasės mokinių sėdėjimo tvarką. Suolai piešinyje nupiešti juodu pieštuku ir išdėstyti tvarkingai trimis eilėmis. Suolų eilėje, kurioje Ignas nupiešė save, nupieštos knygos, o savo ir suolo draugo kėdžių kampus akcentavo. Kituose suoluose knygų nėra. Klasės vaikai nupiešti vienoda spalva iš nugaros, nėra rankų. Piešinys neturi lyčių skirtumų, individą išskiriančių bruožų, tik nežymiai prailginti mergaičių plaukai. Mokytoja nupiešta didelė apvalia galva neturinčia bruožų, su ilgaus plaukais. Ant mokytojos stalo taip pat nupieštos knygos. Savo piešinyje Ignas išskiria save (savo vardą užrašė didesnėm raidėm negu kitų mokinių), suolo draugą, suolų eilę, kurioje sėdi ir mokytoja. Galima įžvelgti, kad tarp klasės mokinių Ignas išskiria Žygimantą (išdidinta galva), o save pavaizdavo antruoju pagal svarbą.

Igno P. atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Igną nupiešė trys klasiokai. Marija, Žygimantas Ž., Marius.

Marijos (II gr.) piešinys schematiškas su plastikos elementais. Vaikai nupiešti sėdintys suoluose trimis eilėmis. Marija suporavo bendraklasius savo nuožiūra. Kiekvienas mokinys nupieštas su veido bruožais, plaukais. Vaikų apranga spalvinga. Visiems vaikams nupieštos kojos, o jų rankos iškeltos į viršų (išskyrus trijų mergaičių). Save nupiešė lapo viršuje per vidurį (paskutiniame suole, neišraiškingai). Didžiausią dėmesį Marija skiria mokiniams, sėdintiems pirmuosiuose suoluose, o ypač Dovydui ir Viktorijai. Ignas nupieštas sėdintis pirmame suole dešinėje, didesnis už daugumą bendraklasių, atliktas kruopščiai. Berniuko rankos išskėstos ir pakeltos į viršų. Kaip teigia Rimskis, tai gali būti agresijos požymis. Marijos piešinyje Igno statusas atrodo aukštesnis už vidutinį.

Žygimantas Ž. (II gr.) savo piešinyje klasės vaikus nupiešė schematiškai, sėdinčius suoluose keturiomis eilėmis. Didžiausią ir svarbiausią vietą lape užima žalios spalvos klasės lenta. Piešinyje neatsispindi lyčių skirtumai, individą išskiriantys bruožai. Mokiniai nupiešti iš nugaros pusės, neaiškių figūrų, jiems nėra nupieštų rankų. Žygimantas savo bendraklasius suporavo teisingai, bet vietoj trijų suolų eilių nupiešė keturias. Save Žygimantas nupiešė lapo apatiniame dešiniajame kampe, sėdintį paskutiniame suole su Ignu, kuriam labai išdidino galvą (akivaizdus Igno autoriteto pripažinimas). Galima teigti, kad Ignas Žygimanto nuomone užima svarbiausią vietą klasėje. Sociometriniame teste Žygimantas neigiamai įvertino Igną.

Mariaus (III gr.) piešinyje atsispindi dviejų klasės draugų bendravimas pertraukos metu. Piešinys emociškas, net parašyta berniukų kalba. Marius šiame piešinyje savęs nenupiešė. Ignas yra nupieštas lapo centre. Jo figūra – liesa, nupiešta persišviečianti per drabužius. Vengeris teigia, kad tai domėjimosi seksualine sritimi bruožas. Rankos jungiasi su pirštais, kojos dviem linijomis. Rūbas nuspalvintas raudona spalva. Veido bruožai nėra ryškūs. Ignas nupieštas kaip išdykaujantis su klasės draugu Žygimantu, kurį Marius teigiamai pasirinko sociometrinio testo metu. Piešinyje matosi akivaizdus Žygimanto pranašumas prieš Igną. Mariaus ir Igno emocinis ryšys yra mažesnis nei Mariaus ir Žygimanto, bet iš visos klasės Mariaus nupiešė tik juos du ir tai rodo stiprų tarpasmeninį santykį.

Roko (V grupė) klasės piešinio analizė.

Rokas nupiešė estetišką klasės vaizdą atskaitos tašku pasirinkęs vietą, kurioje sėdi per pamokas. Žmonių nepiešia, bet parodo puikią regimąją atmintį, į lapą perkeldamas visus klasėje esančius daiktus, juos kruopščiai nuspalvindamas, neužmiršdamas smulkių detalių. Šiek tiek schematizmo matosi kuprinių piešimo manieroje, bet Rokui svarbios smulkmenos, kurios nėra išskaidytos, bet sudaro visumą. Piešinys rodo, kad Rokas yra gana smulkmeniškasis, tikslus, bet klasę mato kaip patalpą, kuri yra jam svarbi vieta. Galima manyti, kad Rokas klasėje jaučiasi

jaukiai, bet piešinys netelpa į lapo formatą, tęsiasi už lapo kraštų, kas pasak Ferso gali reikšti, kad autorius ne visiškai atsiduoda situacijai, o iš dalies. Tai sugebėjimas ir dalyvauti, ir tuo pačiu metu būti nuošalyje.

Roko atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Roką nupiešė trys bendraklasiai: Ignas P., Žygimantas Ž., Marija, Aurelija.

Ignas P. (V gr.) nupiešė schematinį klasės vaizdą. Pasak Vengerio Igno amžiaus tarpinio piešinys turi turėti plastinių elementų. Piešinys užima visą lapo plotą ir tai rodo aiškų pasaulio suvokimą. Nupiešti visi bendraklasiai ir mokytoja. Tai atitinka realią klasės mokinių sėdėjimo tvarką. Suolai piešinyje nupiešti juodu pieštuku ir išdėstyti tvarkingai trimis eilėmis. Suolų eilėje, kurioje Ignas nupiešė save, nupieštos knygos, o savo ir suolo draugo kėdžių kampus akcentavo. Kituose suoluose knygų nėra. Klasės vaikai nupiešti vienoda spalva iš nugaros, nėra rankų. Piešinyje žmonės neturi lyčių skirtumų, individą išskiriančių bruožų, tik nežymiai prailginti mergaičių plaukai. Mokytoja nupiešta didele apvalia galva, neturinčia bruožų, su ilgais plaukais. Ant mokytojos stalo taip pat nupieštos knygos. Savo piešinyje Ignas išskiria save (savo vardą užrašė didesnėm raidėm negu kitų mokinių), suolo draugą, suolų eilę, kurioje sėdi ir mokytoja. Galima įžvelgti, kad tarp klasės mokinių Ignas išskiria Žygimantą (išdidinta galva), o save pavaizdavo antruoju pagal svarbą. Igno požiūris į Roką formalus. Rokas nupieštas realioje savo sėdimoje vietoje ir neturi išskirtinių bruožų. Suolų eilė, kurioje sėdi Rokas, išskirta knygomis.

Žygimantas Ž. (II gr.) savo piešinyje klasės vaikus nupiešė schematiškai, sėdinčius suoluose keturiomis eilėmis. Didžiausią ir svarbiausią vietą lape užima žalios spalvos klasės lenta. Piešinyje neatsispindi lyčių skirtumai, individą išskiriantys bruožai. Mokiniai nupiešti iš nugaros pusės, neaiškių figūrų, jiems nėra nupieštų rankų. Žygimantas savo bendraklasius suporavo teisingai, bet vietoj trijų suolų eilių nupiešė keturias. Save Žygimantas nupiešė lapo apatiniame dešiniame lapo kampe, sėdintį paskutiniame suole su Ignu, kuriam labai išdidino galvą (akivaizdus Igno autoriteto pripažinimas). Galima teigti, kad Ignas Žygimanto nuomone užima svarbiausią vietą klasėje. Požiūris į Roką formalus. Rokas nupieštas realioje savo sėdimoje vietoje ir neturi išskirtinių bruožų.

Marijos (II gr.) piešinys schematiškas su plastikos elementais. Vaikai nupiešti sėdintys suoluose trimis eilėmis. Marija suporavo bendraklasius savo nuožiūra. Kiekvienas mokiny nupieštas su veido bruožais, plaukais. Vaikų apranga spalvinga. Visiems vaikams nupieštos kojos, o jų rankos iškeltos į viršų (išskyrus trijų mergaičių). Save nupiešė lapo viršuje per vidurį (paskutiniame suole, neišraiškingai). Didžiausią dėmesį Marija skiria mokiniams sėdintiems pirmuosiuose suoluose, o ypač Dovydui ir Viktorijai. Rokas B. nupieštas paskubom, netvarkingom linijom, netolygiai nuspalvintas. Veido bruožai neryškūs ir labai smulkūs.

Berniuko rankos išskėstos ir iškeltos į viršų. Rokas nupieštas lapo dešiniajame krašte, raudona spalva. Marijos požiūris į Roką klasės kontekste yra abejingas.

Aurelija (II gr.) savo piešinyje nupiešė 12 mokinių (9 mergaites ir 3 berniukus) ir klasės mokytoją. Šiame piešinyje matosi veiksmas ir emocijos. Mokiniai sėdi suoluose, kai kurie jų kelia rankas. Kai kurie vaikai tik iš dalies turi veido bruožus, trūksta lūpų, nosies. Aurelija save nupiešė centrinėje lapo dalyje, su pilku rūbu. Rankos padėtos ant suolo. Piešinys spalvingas, nors save nupiešė pilka spalva. Rokas šiame piešinyje pasodintas kraštinėje eilėje, netoli lapo krašto. Jis nupieštas keliantis išilgintą dešinę ranką, tai pasak Machover gali būti jėgos ar agresijos požymis. Rūbas nuspalvintas ryškiai juoda spalva. Roko situacija klasės kontekste aktyvi, čia jis užima neantraeilį vaidmenį.

Sabrinos (V grupė) klasės piešinio analizė.

Sabrinos atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Sabriną nupiešė trys bendraklasiai: Ignas P., Žygimantas Ž., Marija.

Ignas P. (V gr.) nupiešė schematinį klasės vaizdą. Pasak Vengerio Igno amžiaus tarpsnio piešinys turi turėti plastinių elementų. Piešinys užima visą lapo plotą ir tai rodo aiškų pasaulio suvokimą. Nupiešti visi bendraklasiai ir mokytoja. Tai atitinka realią klasės mokinių sėdėjimo tvarką. Suolai piešinyje nupiešti juodu pieštuku ir išdėstyti tvarkingai trimis eilėmis. Suolų eilėje, kurioje Ignas nupiešė save, nupieštos knygos, o savo ir suolo draugo kėdžių kampus akcentavo. Kituose suoluose knygų nėra. Klasės vaikai nupiešti vienoda spalva iš nugaros, nėra rankų. Piešinys nerodo lyčių skirtumų, individą išskiriančių bruožų, tik nežymiai prailginti mergaičių plaukai. Mokytoja nupiešta didele apvalia galva, neturinčia bruožų, su ilgais plaukais. Ant mokytojos stalo taip pat nupieštos knygos. Savo piešinyje Ignas išskiria save (savo vardą užrašė didesnėm raidėm negu kitų mokinių), suolo draugą, suolų eilę, kurioje sėdi ir mokytoją. Galima įžvelgti, kad tarp klasės mokinių Ignas išskiria Žygimantą (išdidinta galva), o save pavaizdavo antruoju pagal svarbą. Igno požiūris į Sabriną formalus. Sabrina nupiešta realioje savo sėdimoje vietoje (pirmajame suole dešinėje) ir neturi išskirtinių bruožų. Suolų eilė, kurioje sėdi Sabrina, išskirta knygomis. Ignas sociometriniame teste neigiamai įvertino Sabriną

Žygimantas Ž. (II gr.) savo piešinyje klasės vaikus nupiešė schematiškai, sėdinčius suoluose keturiomis eilėmis. Didžiausią ir svarbiausią vietą lape užima žalios spalvos klasės lenta. Piešinyje neatsispindi lyčių skirtumai, individą išskiriantys bruožai. Mokiniai nupiešti iš nugaros pusės, neaiškių figūrų, jiems nėra nupieštų rankų. Žygimantas savo bendraklasius suporavo teisingai, bet vietoj trijų suolų eilių nupiešė keturias. Save Žygimantas nupiešė lapo apatiniame dešiniajame kampe, sėdintį paskutiniame suole su Ignu, kuriam labai išdidino galvą (akivaizdus Igno autoriteto pripažinimas). Galima teigti, kad Ignas Žygimanto nuomone užima svarbiausią vietą klasėje. Požiūris į Sabriną formalus. Sabrina

nupiešta realioje savo sėdimoje vietoje ir neturi išskirtinių bruožų. Sociometriniame teste Žygimantas neigiamai įvertino Sabriną.

Marijos (II gr.) piešinys schematiškas su plastikos elementais. Vaikai nupiešti sėdintys suoluose trimis eilėmis. Marija suporavo bendraklasius savo nuožiūra. Kiekvienas mokinys nupieštas su veido bruožais, plaukais. Vaikų apranga spalvinga. Visiems vaikams nupieštos kojos, o jų rankos iškeltos į viršų (išskyrus trijų mergaičių). Save nupiešė lapo viršuje per vidurį (paskutiniame suole, neišraiškingai). Didžiausią dėmesį Marija skiria mokiniams, sėdintiems pirmuosiuose suoluose, o ypač Dovydui ir Viktorijai. Sabrina nupiešta paskubomis, netvarkingomis linijomis, netolygiai nuspalvinta. Veido bruožai aiškūs. Mergaitės rankos išskėstos ir iškeltos į viršų. Sabrina nupiešta lapo dešiniajame krašte, raudona spalva. Marijos požiūris į Sabriną klasės kontekste yra abejingas. Sabriną nupiešė tik tie bendraklasiai, kurie piešė visus klasės mokinius.

Viktorijos (V grupė) klasės piešinio analizė.

Viktorija B. nupiešė stovinčius eilėje keturis mokinius (tarp jų ir save) ir stovinčią prie stalo mokytoją. Prie kiekvieno vaiko nuvedė rodyklę ir užrašė vardą. Spalvino ryškiomis spalvomis. Žmonių veidai apvesti juodu pieštuku ir išryškinti visų veido bruožai (ypač mokytojos). Piešinys nupieštas lapo apačioje. Viktorija save nupiešė stovinčią paskutinę eilėje. Savo rūbams piešti naudojo raudoną, o batukams mėlyną spalvas. Rankos išskėstos į šonus. Viktorija save nupiešė mažesnio ūgio nei kitus vaikus ir pačią paskutinę. Rankų išskėtimas - tipinis Viktorijos piešimo būdas, tačiau gali būti vertinamas kaip ekstravertiškumas, bendravimo poreikis. Savo suknelę spalvina viena (raudona) spalva ir ji susilieja su pirštais. Plaukai paryškinti (seksualumas). Viktorija save pavaizdavo paskutinę ir nupieštos klasės kontekste ji save mato mažą ir nereikšmingą.

Viktorijos atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Viktoriją nupiešė keturi bendraklasiai: Ignas P., Žygimantas Ž., Marija, Aurelija.

Ignas P. (V gr.) nupiešė schematinį klasės vaizdą. Pasak Vengerio Igno amžiaus tarpsnio piešinys turi turėti plastinių elementų. Piešinys užima visą lapo plotą ir tai rodo aiškų pasaulio suvokimą. Nupiešti visi bendraklasiai ir mokytoja. Tai atitinka realią klasės mokinių sėdėjimo tvarką. Suolai piešinyje nupiešti juodu pieštuku ir išdėstyti tvarkingai trimis eilėmis. Suolų eilėje, kurioje Ignas nupiešė save, nupieštos knygos, o savo ir suolo draugo kėdžių kampus akcentavo. Kituose suoluose knygų nėra. Klasės vaikai nupiešti vienoda spalva iš nugaros, nėra rankų. Piešinys nerodo lyčių skirtumų, individą išskiriančių bruožų, tik nežymiai prailginti mergaičių plaukai. Mokytoja nupiešta didelė apvalia galva, neturinčia bruožų, su ilgais plaukais. Ant mokytojos stalo taip pat nupieštos knygos. Savo piešinyje Ignas išskiria save (savo vardą užrašė didesnėmis raidėmis negu kitų mokinių), suolo draugą, suolų eilę, kurioje sėdi ir

mokytoja. Galima įžvelgti, kad tarp klasės mokinių Ignas išskiria Žygimantą (išdidinta galva), o save pavaizdavo antruoju pagal svarbą. Igno požiūris į Sabriną formalus. Viktorija nupiešta realioje savo sėdimoje vietoje (pirmajame suole kairėje) ir neturi išskirtinių bruožų.

Žygimantas Ž. (II gr.) savo piešinyje klasės vaikus nupiešė schematiškai, sėdinčius suoluose keturiomis eilėmis. Didžiausią ir svarbiausią vietą lape užima žalios spalvos klasės lenta. Piešinyje neatsispindi lyčių skirtumai, individą išskiriantys bruožai. Mokiniai nupiešti iš nugaros pusės, neaiškių figūrų, jiems nėra nupieštų rankų. Žygimantas savo bendraklasius suporavo teisingai, bet vietoj trijų suolų eilių nupiešė keturias. Save Žygimantas nupiešė lapo apatiniame dešiniajame kampe, sėdintį paskutiniame suole su Ignu, kuriam labai išdidino galvą (akivaizdus Igno autoriteto pripažinimas). Galima teigti, kad Ignas Žygimanto nuomone užima svarbiausią vietą klasėje. Požiūris į Viktoriją formalus. Viktorija nupiešta realioje savo sėdimoje vietoje ir neturi išskirtinių bruožų.

Marijos (II gr.) piešinys schematiškas su plastikos elementais. Vaikai nupiešti sėdintys suoluose trimis eilėmis. Marija suporavo bendraklasius savo nuožiūra. Kiekvienas mokiny nupieštas su veido bruožais, plaukais. Vaikų apranga spalvinga. Visiems vaikams nupieštos kojos, o jų rankos iškeltos į viršų (išskyrus trijų mergaičių). Save nupiešė lapo viršuje per vidurį (paskutiniajame suole, neišraiškingai). Didžiausią dėmesį Marija skiria mokiniams sėdintiems pirmuosiuose suoluose, o ypač Dovydui ir Viktorijai. Viktorija piešiama antra, atlikta kruopščiai. Išskiriami banguojantys ilgi plaukai. Pasak Machover tai gali būti ankstyvo seksualinio brendimo požymis. Marija Viktorijai nupiešė išskirtinės formos ryškiai raudonus batelius. Marijos emocinis fonas Viktorijos atžvilgiu yra ryškus, klasės kontekste Viktorija dominuoja.

Aurelija (II gr.) savo piešinyje nupiešė 12 mokinių (9 mergaites ir 3 berniukus) ir klasės mokytoją. Šiame piešinyje matosi veiksmas ir emocijos. Mokiniai sėdi suoluose, kai kurie jų kelia rankas. Kai kurie vaikai tik iš dalies turi veido bruožus, trūksta lūpų, nosies. Aurelija save nupiešė centrinėje lapo dalyje, su pilku rūbu. Rankos padėtos ant suolo. Piešinys spalvingas, nors save nupiešė pilka spalva. Viktorija Aurelijos piešinyje yra neišraiškinga, nors figūra nuspalvinta ryškiai raudona spalva, rankos neišreikštos, veide nupieštos tik akys (taškeliai). Machover tai apibūdina kaip infantilų socialinį elgesį. Klasės kontekste Viktorija atrodo nesvarbi.

IV^{al} klasė (žr. 2 priedas 146 psl.).

Sociometrinio testo duomenimis IV^{al} klasėje I statuso grupei (žvaigždės) priklauso du tiriamieji: Donatas ir Jordanas. V statuso grupei (atstumtieji) priklauso šeši tiriamieji: Aistė, Arnela, Andra, Deividas, Elijas ir Greta.

Donato (I grupė) klasės piešinio analizė.

Donato piešinys schematiškas, neryškus. Kompozicija patraukta į kairę lapo pusę ir anot Teiloro, tai orientacija į išorinį pasaulį. Donatas piešia dešimt bendraklasių, iš kurių išskiria du: Jordaną ir save. Jordanas nupieštas viduryje, sąlyginai didelis, turintis veido bruožus (Donatas teigiamai įvertino Jordaną sociometriniame teste), tuo tarpu save Donatas piešia stovintį, atskirtą nuo klasės, rankose laikantį knygą. Figūra santykinai didelė ir atlikta preciziškiau, nei sėdinčiųjų bendraklasių. Donato piešinyje svarbiausią vietą užima Jordanas. Save Donatas atskiria nuo klasės visumos, ir užsiima individualia veikla. Tai gali reikšti emocinio santykio trūkumą su klase, bet norą būti svarbiam.

Donato atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Donatą nupiešė du bendraklasiai: Dominykas B. (II grupė) ir Jordanas (I grupė)

Dominyko piešinio kompozicija sukoncentruota kairiajame viršutiniame lapo kampe. Pasak Teiloro, tai noras grįžti į praeitį, bėgimas nuo naujos patirties. Dominykas piešia dvylika bendraklasių. Iš jų galima išskirti penkis, kurių piešimui Dominykas teikia didelės reikšmės. Tarp šių penkių figūrų yra ir Donatas, kuris nupieštas sąlyginai kruopščiai, šalia piešinio autoriaus. Dominyko piešinyje Donatas vertintinas kaip viena pagrindinių figūrų.

Jordanas savo piešinį pradėjo nuo baldų piešimo, po to išdėstė figūras. Donato figūrą nupiešė antrą, klasės viduryje, sąlyginai didelę, išryškino pirštus. Donato figūra statiška, nuspalvinta ruda spalva. Piešimo braižas leidžia manyti, kad Donatas užima svarbią vietą klasės gyvenime, tačiau nusileidžia pirmame plane nupieštiesiems bendraklasiams.

Jordano (I grupė) klasės piešinio analizė.

Jordano piešinys dinamiškas, lakoniškas. Nupiešti pagrindiniai klasės interjero elementai. Spinta pavaizduota kampu ir dalinai riboja klasės erdvę. Jordanas piešia žmones. Jų diferenciacija vykdoma figūrų padėties klasėje ir užsiėmimo atskleidimu. Kiekviena figūra turi savo išskirtinius bruožus ir atlieka tam tikrą funkciją klasėje. Jordanas nepiešia savęs, bet bendras klasės piešimo braižas leidžia manyti, kad Jordanas klasėje jaučiasi gerai.

Jordano atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Jordaną nupiešė šeši bendraklasiai: Airida (II grupė), Dominykas B. (II grupė), Donatas (I grupė), Gustas (IV grupė), Neda (II grupė) ir Orestas (II grupė).

Airidos piešinyje pavaizduotos trys suolų eilės su mokiniais. Airida piešia aštuoniolika bendraklasių, kurie skiriasi savo dydžiu ir atlikimo technika. Teigiamai išskirtos yra Neda ir Greta, neigiamai - Justas ir Karolina. Jordanas nupieštas klasės gale per vidurį. Jo figūra sąlyginai maža, bet turi aiškius veido bruožus. Jordano pozicija Airidos piešinyje yra vidutiniška.

Dominyko B. piešinyje Jordanas nupieštas grupėje bendraklasių, nuspalvintų mėlynai. Jordano figūra schematiška, nupiešta atmestinais, tačiau jau turi veido bruožus. Figūra, atskirta nuo likusiųjų stalu, leidžia daryti prielaidą, kad Dominykas Jordaną mato šiek tiek nutolusį nuo

klasės. Dominyko darbe ryškus figūrų pasiskirstymas. Jordanas nupieštas grupėje, kuri nėra klasės lyderiai.

Donato piešinys schematiškas, neryškus. Donatas piešia dešimt bendraklasių, iš kurių išskiria du: Jordaną ir save. Jordanas nupieštas viduryje, sąlyginai didelis, turintis veido bruožus (Donatas teigiamai įvertino Jordaną sociometriniame teste), tuo tarpu save Donatas piešia stovintį, atskirtą nuo klasės, rankose laikantį knygą. Figūra santykinai didelė ir atlikta preciziškiau, nei sėdinčiųjų bendraklasių. Donato piešinyje svarbiausią vietą užima Jordanas.

Gustas nupiešė schematišką piešinį, kurio kompozicinis svoris - lapo apačioje. Pasak Teiloro, tai priespaudos, užguitumo požymis. Savo darbe Gustas išskiria dvi figūras, kurias piešia didesnes už kitas, su akimis. Visos kitos aštuonios figūros nupieštos schematiškai, neturi individą išskiriančių bruožų ir skiriasi tik padėtimi lape. Jordanas nupieštas lapo viduryje kartu su Dominyku. Gusto požiūris į Jordaną formalus.

Nedos piešinyje Jordanas užima vieną iš svarbiausių pozicijų, nes kartu su kitomis dviem figūromis yra akivaizdžiai subtiliau nupieštas. Jordanas nupieštas pirmame plane, spalvingas. Veido bruožai rodo džiaugsmą, nupieštos blakstienos, kas pasak Vengerio reiškia demonstratyvumą. Jordano figūra nusileidžia mokytojos ir Nedos figūrai, tačiau yra išskirtųjų grupėje, nes visos kitos šešios figūros nupieštos formaliai.

Orestas nupiešė perspektyvinę kompoziciją, kurioje pagrindines pozicijas užima mokytoja (didžiausia, tiksliausiai atlikta), Jordanas (sėdi veidu į žiūrovą, aiškūs veido bruožai), Gustas (sėdi veidu į žiūrovą), Tomas (sėdi veidu į žiūrovą). Visi šie bendraklasiai nuspalvinti mėlynai. Jordano figūra lyderiauja tarp bendraklasių.

Aistės (V grupė) piešinio analizė.

Aistės piešinys padrikas. Klasės interjero detalės iškraipytų formų (mokytojos stalas), akcentuojamas laisvalaikio staliukas. Baldai nupiešti juodu pieštuku, nespalvinami, neturi aiškios padėties erdvėje. Aistė savo dėmesį koncentruoja į vienintelį žmogų, kurį nupiešė. Tai Greta, kurią Aistė įkomponavo lapo centre. Figūra spalvinga, vešlia šukuosena, kuri pasak Teiloro ir Machover gali reikšti ankstyvas seksualumo apraiškas, o Vengeris sako, jog tai pastangų būti dėmesio centre požymis. Plonos, silpnos kojos, anot Teiloro, rodo tam tikrą nepasitikėjimą savimi. Aistės požiūris į klasę yra negatyvus, bendravimo ratas siauras.

Aistės atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Aistę nupiešė keturi bendraklasiai: Deividas (V grupė), Donatas (I grupė), Orestas (II grupė) ir Viktorija (III grupė).

Deivido piešinys schematinis, kompozicija užima visą lapo erdvę. Piešiami suolai su mokymosi priemonėmis ir mokiniai prie jų. Žmonių figūros schematiškos, kampuotos, nėra lyčių skirtumą nurodančių detalių. Deividas išskiria tris bendraklasius, tarp jų ir save, piešdamas juos

po vieną prie suolo lapo viduryje. Kitų dvylikos bendraklasių figūros skiriasi tik veido bruožų ryškumu. Aistė nupiešta kairiajame viršutiniame lapo kampe, veido bruožai ryškūs, bet figūra stipriai kampuota. Deividas Aistės vardą užrašė rašytinėmis raidėmis, neryškiai. Savo vardą paryškino, parašė spausdintinėmis raidėmis. Deivido piešinys nerodo Aistės tarpasmeninio ryšio nei su klase, nei su juo.

Donato piešinys schematiškas, neryškus. Donatas piešia dešimt bendraklasių, iš kurių išskiria du: Jordaną ir save. Jordanas nupieštas viduryje, sąlyginai didelis, turintis veido bruožus (Donatas teigiamai įvertino Jordaną sociometriniame teste), tuo tarpu save Donatas piešia stovintį, atskirtą nuo klasės, rankose laikantį knygą. Figūra santykinai didelė ir atlikta preciziškiau, nei sėdinčiųjų bendraklasių. Donato piešinyje svarbiausią vietą užima Jordanas, o Aistė nupiešta neišskiriant jokių emocinę išraišką parodančių detalių.

Orestas nupiešė perspektyvinę kompoziciją, kurioje pagrindines pozicijas užima mokytoja (didžiausia, tiksliausiai atlikta), Jordanas (sėdi veidu į žiūrovą, aiškūs veido bruožai), Gustas (sėdi veidu į žiūrovą) ir Tomas (sėdi veidu į žiūrovą). Visi šie bendraklasiai nuspalvinti mėlynai. Aistės figūra nupiešta iš nugaros, bet prie vieno stalo ir užsiimanti ta pačia veikla. Aistės santykis su klase yra pozityvus.

Viktorija nupiešė labai dinamišką, estetiškai gražų ir emociškai aiškų piešinį. Pagrindinis dėmesys skiriamas žmonių figūrų vaizdavimui. Figūros išdėstytos grupėmis. Vienoje grupėje Aušrinė ir Gabrielė susikibusios rankomis, kitoje - Aistė laiko Gintarės ranką ir tuo bando padėti jai pasiekti Gabrielę. Šiame piešinyje Aistė atlieka tarpininko vaidmenį. Aistės pozicija klasės atžvilgiu teigiama.

Arnelos (V grupė) klasės piešinio analizė.

Arnelos piešinyje schematiškai pavaizduotas klasės inventorių (užuolaidos, lenta, suolai), bet pagrindinis dėmesys atkreipiamas į tris žmonių figūras. Didžiausia ir išraiškingiausia nupiešta mokytoja. Karolina piešiama lapo viduryje, visu ūgiu, išryškinamos akys. Arnėla save piešia apačioje dešinėje. Ją iš dalies užstoja suolas, bet suolas permatomas ir Arnėla matosi visu ūgiu. Save Arnėla pavaizdavo mažiausią, labai menkai išreikštos kojos, kas anot Teiloro gali reikšti asmenybės nestabilumą. Veido bruožai aiškūs, bet neišraiškingi, neaiški rankų padėtis, pirštai išdidinti ir tai pasak Machover, infantilios agresijos požymis. Arnelos piešinys atspindi jos negatyvų emocinį santykį su klase.

Arnelos atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Arnėlą nupiešė keturi bendraklasiai: Airida (II grupė), Deividas (V grupė), Jordanas (I grupė) ir Viktorija (III grupė).

Airidos piešinyje pavaizduotos trys suolų eilės su mokiniais. Airida piešia aštuoniolika bendraklasių, kurie skiriasi savo dydžiu ir atlikimo technika. Pozityviai iškirtos yra Nėda ir

Greta, negatyviai - Justas ir Karolina. Arnela nupiešta pirmame suole, figūra gana didelė, tačiau nėra veido bruožų. Pasak Machover, šis bruožas reiškia problemų, susijusių su tarpasmeniniais santykiais, vengimą. Airidos piešinys atspindi negatyvius Arnelos ir klasės ryšius.

Deivido piešinys schematinis, kompozicija užima visą lapo erdvę. Piešiami suolai su mokymosi priemonėmis ir mokiniai prie jų. Žmonių figūros schematiškos, kampuotos, nėra lyčių skirtumą nurodančių detalių. Deividas išskiria tris bendraklasius tarp jų ir save, piešdamas juos po vieną prie suolo, lapo viduryje. Kitų dvylikos bendraklasių figūros skiriasi tik veido bruožų ryškumu. Arnela nupiešta lapo viduryje, veido bruožai ryškūs, bet figūra ir galva mažos. Pasak S. Stepanovo, tai dažniausiai reiškia intelektualinį arba socialinį neatitikimo jausmą. Deivido piešinyje Arnela atspindėta negatyviai.

Jordano piešinys dinamiškas, lakoniškas. Nupiešti pagrindiniai klasės interjero elementai. Spinta pavaizduota kampu ir dalinai riboja klasės erdvę. Jordanas piešia žmones. Jų diferenciacija vykdoma figūrų padėties klasėje ir užsiėmimo atskleidimu. Kiekviena figūra turi savo išskirtinius bruožus ir atlieka tam tikrą funkciją klasėje. Arnela nupiešta spalvinga, išryškinta plaukų linija, aiškūs veido bruožai.

Viktorija nupiešė labai dinamišką, estetiškai gražų ir emociškai aiškų piešinį. Pagrindinis dėmesys skiriamas žmonių figūrų vaizdavimui. Figūros išdėstytos grupėmis. Vienoje grupėje Aušrinė ir Gabrielė susikibusios rankomis, kitoje - Aistė laiko Gintarės ranką ir tuo bando padėti jai pasiekti Gabrielę. Arnela nupiešta kitoje grupėje kairėje, sėdinti su Karolina prie stalo. Arnela kelia ranką, aiškiai išreikšti pirštai. Machover teigia, kad tai ryškaus poreikio būti priimtam požymis. Ji yra vienintelė piešinyje, kurios emocijos yra teigiamos (šypsosi). Detalizuoti plaukai (kasa).

Andros (V grupė) klasės piešinio analizė

Andros piešinys užima visą lapo plotą. Pagrindinis dėmesys nukreiptas į klasės inventoriaus (spintos, lentynos) piešimą. Jos ryškios, nuspalvintos įvairiomis spalvomis, tuo tarpu suolai nupiešti viena linija, išdėstyti šachmatiškai. Kiekvienas suolas kitos spalvos, nupieštas atmestinais. Andra plačiais dvispalviais (raudona, mėlyna) štrichais užpildo tuščias piešinio vietas. Štrichai peržengia nupieštų objektų ribas. Toks štrichavimo būdas, anot Vengerio reiškia didelę grėsmę, impulsyvumą. Andros piešinys atskleidžia jos negatyvią poziciją klasės atžvilgiu.

Andros atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Andrą nupiešė vienas bendraklasis: Gustas (IV grupė).

Gustas nupiešė schematišką piešinį, kurio kompozicinis svoris - lapo apčioje. Pasak Venger, tai gali reikšti savivertės sumažėjimą. Savo darbe, Gustas išskiria dvi figūras, kurias piešia didesnes už kitas, su akimis. Visos kitos aštuonios figūros nupieštos schematiškai, neturi

individą išskiriančių bruožų ir skiriasi tik padėtimi lape. Andra nupiešta lapo viduryje kartu su Airida. Gusto požiūris į Andrą formalus.

Deivido (V grupė) klasės piešinio analizė.

Deivido piešinys schematinis, kompozicija užima visą lapo erdvę. Piešiami suolai su mokymosi priemonėmis ir mokiniai prie jų. Žmonių figūros schematiškos, kampuotos, nėra lyčių skirtumą nurodančių detalių. Deividas išskiria tris bendraklasius tarp jų ir save, piešdamas juos po vieną prie suolo lapo viduryje. Kitų dvylikos bendraklasių figūros skiriasi tik veido bruožų ryškumu. Deividas nupiešė save maža galva, pasak Vengerio tai gali reikšti intelektinės veiklos menkinimą, veido bruožai neryškūs, užmurzinti. Anot Machover, tai reiškia "Aš" svarbą ir stiprų siekimą būti socialiai priimtam, užblokuotą egocentrizmu, tai būdinga droviems, nedrąsiems, linkusiems į bėgimą nuo problemų individams.

Deivido atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Deividą nupiešė šeši bendraklasiai: Airida (II grupė), Donatas (I grupė), Gustas (IV grupė), Jordanas (I grupė), Orestas (II grupė) ir Žymantas (III grupė).

Airidos piešinyje pavaizduotos trys suolų eilės su mokiniais. Airida piešia aštuoniolika bendraklasių, kurie skiriasi savo dydžiu ir atlikimo technika. Teigiamai iškirtos yra Neda ir Greta, neigiamai - Justas ir Karolina. Deividas nupieštas klasės gale viduriniame suole. Airida Deivido nespalvina, bet piešia didelę galvą su aiškiais bruožais, ilgais plaukais. Deivido pozicija Airidos piešinyje teigiama.

Donato piešinys schematiškas, neryškus. Donatas piešia dešimt bendraklasių, iš kurių išskiria du: Jordaną ir save. Jordanas nupieštas viduryje, sąlyginai didelis, turintis veido bruožus (Donatas teigiamai įvertino Jordaną sociometriniame teste), tuo tarpu save Donatas piešia stovintį, atskirtą nuo klasės, rankose laikantį knygą. Figūra santykinai didelė ir atlikta preciziškiau, nei sėdinčiųjų bendraklasių. Donato piešinyje svarbiausią vietą užima Jordanas, o Deividas nupieštas neaiškiai, figūra neturi išskiriamų bruožų, nesiskiria nuo kitų sėdinčiais nupieštų figūrų. Donato požiūris į Deividą formalus.

Gustas nupiešė schematišką piešinį, kurio kompozicinis svoris - lapo apačioje. Pasak Venger, tai gali reikšti savivertės sumažėjimą. Savo darbe, Gustas išskiria dvi figūras, kurias piešia didesnes už kitas, su akimis. Visos kitos aštuonios figūros nupieštos schematiškai, neturi individą išskiriančių bruožų ir skiriasi tik padėtimi lape. Deividas nupieštas lapo kairėje kartu su Žymantu. Gusto požiūris į Deividą formalus.

Jordano piešinys dinamiškas, lakoniškas. Nupiešti pagrindiniai klasės interjero elementai. Spinta pavaizduota kampu ir dalinai riboja klasės erdvę. Jordanas piešia žmones. Jų diferenciacija vykdoma figūrų padėties klasėje ir užsiėmimo atskleidimu. Kiekviena figūra turi savo išskirtinius bruožus ir atlieka tam tikrą funkciją klasėje. Deividas nupieštas suole viduryje

lapo. Figūra nespaldinama, burnos linija reiškianti pyktį, viena ranka pakelta. Kaip teigia Teiloras, tai gali būti užmaskuotas silpnumas. Deivido pozicija Jordano piešinyje yra neigiama.

Orestas nupiešė perspektyvinę kompoziciją, kurioje pagrindines pozicijas užima mokytoja (didžiausia, tiksliausiai atlikta), Jordanas (sėdi veidu į žiūrovą, aiškūs veido bruožai), Gustas (sėdi veidu į žiūrovą) ir Tomas (sėdi veidu į žiūrovą). Visi šie bendraklasiai nuspaldinti mėlynai. Deivido figūra nupiešta iš nugaros, bet prie vieno stalo ir užsiimant ta pačia veikla. Deivido santykis su klase yra teigiamas.

Žymanto piešinys skurdus klasės interjero atžvilgiu, nes pagrindinis dėmesys sutelktas žmogaus figūrai. Pavaizduotos trys figūros - mokytoja, Liveta ir Deividas. Abu mokiniai nupiešti nugarą į žiūrovą. Livetos figūra emocingesnė, turi daugiau detalių. Deividas nupieštas sėdintis, per jį persišviečia stalas, labai neryškios kojos, nėra plaštakų. Deivido santykis su klase neigiamas.

Elijo (V grupė) klasės piešinio analizė.

Elijas nupiešė mokyklą, ją gana kruopščiai nuspaldino, tačiau štrichas keičia kryptį vienoje plokštumoje ir pasak Teiloro, tai reiškia nerimą. Klasės inventorių (lentą, suolus) nupiešė lauke, už mokyklos ribų. Rodykle parodė, kad klasė yra mokyklos pastate. Elijas nepiešia žmonių, savo klasės neidentifikuoja kaip atskiros, pastovios grupės, o mato kaip didesnio, visaapimančio objekto dalį. Elijo emocinis ryšys su klase yra silpnas.

Elijo atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Eliją nupiešė vienas bendraklasis: Dominykas (II grupė).

Dominyko B. Piešinyje Elijas nupieštas grupėje bendraklasių, nuspaldintų mėlynai. Elijo figūra schematiška, nupiešta atmetinai, tačiau jau turi veido bruožus. Dominyko darbe ryškus figūrų pasiskirstymas ir Elijas nupieštas grupėje, kuri nėra klasės lyderiai.

Gretos (V grupė) klasės piešinio analizė.

Gretos piešinys schematiškas, nupieštas formaliai. Suolai ir kitas klasės inventorių užima visą lapą, nuspaldinti naudojant tamsias spalvas. Štricho linija vientisa, objektai nuspaldinti vidiniu štrichu viena linija ir gali reikšti nerimą. Estetiškai maloniausiai atlikti užrašai. Greta nepiešia žmonių. Klasės piešinio bendras vaizdas - nykus. Gretos ir klasės santykis piešinyje - neigiamas.

Gretos atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Gretą nupiešė penki bendraklasiai: Airida (II grupė), Aistė (V grupė), Deividas (V grupė), Neda (II grupė) ir Orestas (II grupė).

Airidos piešinyje pavaizduotos trys suolų eilės su mokiniais. Airida piešia aštuoniolika bendraklasių, kurie skiriasi savo dydžiu ir atlikimo technika. Teigiamai išskirtos yra Neda ir

Greta, neigiamai - Justas ir Karolina. Greta Airidos piešinyje nupiešta didelė galva, rūbas spalvinamas dviem spalvomis, veide matosi linksma išraiška. Gretos pozicija piešinyje - teigiama.

Aistės piešinys padrikas. Klasės interjero detalės iškraipytų formų (mokytojos stolas), akcentuojamas laisvalaikio staliukas. Baldai nupiešti juodu pieštuku, nespalvinami, neturi aiškios padėties erdvėje. Aistė savo dėmesį koncentruoja į vienintelį žmogų kurį nupiešė. Tai Greta, kurią Aistė įkomponavo lapo centre. Figūra spalvinga, vešlia šukuosena, kuri pasak Teilorio ir Machover gali reikšti ankstyvas seksualumo apraiškas, o Vengeris sako, jog pastangų būti dėmesio centre požymis. Plonos, silpnos kojos, anot Teilorio, rodo tam tikrą nepasitikėjimą savimi.

Deivido piešinys schematinis, kompozicija užima visą lapo erdvę. Piešiami suolai su mokymosi priemonėmis ir mokiniai prie jų. Žmonių figūros schematiškos, kampuotos, nėra lyčių skirtumą nurodančių detalių. Deividas išskiria tris bendraklasius tarp jų ir save, piešdamas juos po vieną prie suolo lapo viduryje. Kitų dvylikos bendraklasių figūros skiriasi tik veido bruožų ryškumu. Greta piešiama lapo gale, veido bruožai neryškūs, išplaukę. Greta nupiešta formaliai ir santykio su klase neatskleidžia.

Nedos piešinyje Greta užima formalią poziciją, nes nupiešta schematiškai, neišsiskiria iš kitų šešių figūrų. Pagrindines pozicijas užima mokytoja, pati Neda ir Jordanas, kurių veido bruožai rodo džiaugsmą, nupieštos blakstienos, kas pasak Vengerio reiškia koketiškumą arba demonstratyvumą.

Orestas nupiešė perspektyvinę kompoziciją, kurioje pagrindines pozicijas užima mokytoja (didžiausia, tiksliausiai atlikta), Jordanas (sėdi veidu į žiūrovą, aiškūs veido bruožai), Gustas (sėdi veidu į žiūrovą) ir Tomas (sėdi veidu į žiūrovą). Visi šie bendraklasiai nuspalvinti mėlynai. Gretos figūra nupiešta iš priekio, matosi neryškūs veido bruožai. Greta nuspalvinta žaliai ir sudaro vieną grupę su Gabriele. Gretos vertinimas teigiamas.

IV^c klasė (žr. 2 priedas 161 psl.).

Sociometrinio testo duomenimis IV^c klasėje I statuso grupei (žvaigždės) priklauso du tiriamieji: Deina ir Rokas. V statuso grupei (atstumtieji) priklauso du tiriamieji: Klaidas ir Neringa.

Deinos (I grupė) klasės piešinio analizė.

Deinos piešinyje vyrauja plastinis vaizdavimo būdas, bet yra atskirų scheminio būdo elementų (kojos). Lapo padėtis – horizontali. Piešinys užima visą lapo plotą. Figūros išdėstytos panašaus dydžio intervalais, laisvus plotus užpildant papildomomis (gėlytės, krūmai, sraigė) detalėmis. Teiloras teigia, kad tai noras papildomai sutvarkyti aplinką ir gali reikšti saugumo jausmo sumažėjimą arba norą kontroliuoti tarpasmeninius santykius. Deina piešdama savo klasę, nenupiešė savęs, tačiau pagal bendraklasių piešimo ypatybes galime įžvelgti jos požiūrį į save.

Išdidinta žmogaus galva reiškia aukštą intelekto vertinimą vertybių sistemoje, b polinkį svajoti, fantazuoti. Plaukai vešlūs, mergaitės – ilgomis kasomis, berniukai – mažiau išreikšti. Pasak Machover tai gali būti ankstyvo seksualinio brendimo požymis. Pirmą Deina nupiešė Austėja (Austėja II gr. pagal sociometrinių testą), kuriai per sociometrinių apklausą davė du teigiamus pasirinkimus (abipusis pasirinkimas). Tai rodo, kad piešinyje svarbus vaizdavimo eiliškumas, kuris parodo tarpusavio santykių ir emocinės priklausomybės svarbą. Nė vieno bendraklasio, kuriam davė neigiamą pasirinkimą, Deina nupiešė. Šiuo atveju galime interpretuoti, kad Deina nupiešė svarbiausius klasės draugus, kurie dalyvauja jos gyvenime ir turi teigiamą poziciją autorės atžvilgiu (kaip ir autorė jų atžvilgiu). Antruoju piešia Roka, kuris pagal sociometrinių testą gavo 7 teigiamus pasirinkimus ir turi I grupę, t.y.- žvaigždė, tačiau sociometrinis testas nerodo jų tarpusavio pasirinkimų. Galima teigti, kad autorė pradeda piešti nuo bendraklasių, turinčių tą patį ar netolimą statusą, kaip ir ji pati. Tai gali būti emociškai artimi klasės draugai. Toliau – Greta (IV gr.), Beatričė (III gr.), Simonas (IV gr.), Kamilė (IV gr.), Ina (III gr.), Simona (II gr.). Peršasi prielaida, kad po draugų Deina piešia jai palankius bendraklasius.

Deinos atvaizdas bendraklasijų piešiniuose. Deina nupiešė aštuoni bendraklasiai. Klaidas (V gr.), Kamilė (IV gr.), Beatričė (III gr.), Akvilė (II gr.), Rokas (I gr.), Dominykas (II gr.), Simona (IV gr.) ir Mangirdas (III gr.).

Klaidas (Davė teigiamą pasirinkimą Deina) nupiešė Deina šalia savęs, abu sėdinčius viename suole (sociometriniame teste Deina davė neigiamą vertinimą Klaidui). Realybėje taip nėra. Klaidas nupiešė įsivaizduojamą, norimą ir siekiamą savo ir Deinos padėtį klasėje. Šiame piešinyje Deina išskiriama ne piešimo ypatybių ar manieros, bet padėtimi ir emocine Klaido pozicija jos atžvilgiu. Matosi, kad Klaidas Deinai simpatizuoja ir išskiria ją, kaip pagrindinį asmenį klasėje.

Kamilė nupiešė 4 bendraklasius. Deina nupiešta antroji tarp Roko (I gr.) ir mokytojos. Mokytoja nupiešta didesnė su pakelta ranka, tačiau mažiau ryški negu kiti. Galima vertinti kaip formalųjį jos išskirtinumą. Bendraklasiai nupiešti žemiau vienoje eilėje. Pasak Dileo kiekvieno nupiešto personažo reikšmė tokio tipo piešiniuose atsispindi figūrų dydyje ir padėtyje. Deina nupiešta šalia auklėtojos iš kairės, tai rodo aukštą Deinos vertinimą.

Beatričė (teigiamas Deinos vertinimas sociometriniame teste) nupiešė Deina toli nuo savęs, bet labai išgražino suknelę. Pasak Vengerio tai gali reikšti padidintą dėmesį sau, norą būti dėmesio centre. Ryški, užštrichuota šukuosena – seksualumas. Beatričė nepiešia Deinos pirštų ir tai sako apie komunikacijos problemas. Galima daryti išvadą, kad Beatričė Deina vertina kaip ryškią, subrendusią asmenybę, kuri yra matoma, bet su Beatričė nebendrauja tiek, kiek ji to norėtų .

Akvilė savo piešinį nupiešė tik juodu pieštuku. Deina šiame piešinyje yra viršutiniame kairiajame kampe, bet Akvilė pradėjo piešti nuo lapo apačios ir Deina nupiešė aštuntąją iš 13 žmonių. Pradėjusi rašyti vardus Deina užrašė antrąją. Kadangi Akvilė savęs nupiešė, tiesioginių jų tarpusavio santykių nusakyti sunku, bet pagal piešimo braižą Deina nupiešta su vešliais plaukais, kurie uždengia kaktą. Pasak Machover tai padidinto seksualumo ir socialinės veiklos prioritetas prieš intelekto pasiekimus. Deina pasodinta į galinį suolą kartu su Simona, nors realybėje sėdi pirmajame suole.

Roko piešinys nerodo lyčių skirtumų, individą išskiriančių bruožų, todėl interpretavimo sritis galėtų būti žmonių vieta ir dydis piešinyje. Deina Rokas nupiešė antrąją iš aštuonių bendraklasių, jos pozicija yra lapo centre ir tai gali reikšti aukštą Deinos vertinimą.

Dominykas nupiešė schematinį klasės vaizdą su visais klasės draugais ir mokytoja. Išlaikė teisingą suolų sustatymo tvarką ir mokinių vietas juose. Žmones vaizduoja schematiškai, neišskirdamas individualybės, tačiau skiriasi jų spalva. Deina, devyni vaikai ir auklėtoja nupiešti raudona spalva ir tai gali reikšti aktyvumą ir veiksmą. Kadangi piešinys schematiškas ir nesimato Dominyko emocijų bendraklasių atžvilgiu – Deinos, kaip Dominyko emocinio objekto, vertinti negalima.

Simona piešia Deina pačią pirmąją, kairėje lapo pusėje, aukščiausiai iš dar dviejų nupieštų bendraklasių. Vyrauja schematinis piešimo būdas, bet Deinos drabužiai turi puošybinių elementų (diržas). Vengeris tai traktuoja kaip demonstratyvumą. Drabužius spalvina brūkšniavimu. Tai gali reikšti nerimastingumą. Pagal piešinio struktūrą galima daryti išvadą, kad Deina užima aukštą poziciją Simonos klasės vertinimo hierarchijoje.

Mangirdas (III gr.) nupiešė keturis bendraklasius, sėdinčius prie suolų, ir mokytoją. Mokytoja atskirta atstumu ir nupiešta lapo apačioje iš nugaros (nususukusi į vaikus), sėdinti prie stalo. Deinos pozicija - lapo viduryje. Pagrindinis akcentas – išskėstos, į viršų pakeltos rankos. Šį požymį Romanova interpretuoja kaip veiksmo troškimą, o Teiloras mano, kad tai gali būti susiję su agresija. Galima daryti išvadą, kad Deina Mangirdo piešinyje užima dominuojančią padėtį.

Roko (I grupė) klasės piešinio analizė.

Roko piešinys schematinis, turintis plastinių elementų. Nepiešia klasės patalpos ar interjero detalių, piešia tik figūras. Rokas savęs nepiešia, bet piešinyje stipriai išreikštas schematiškumas. todėl galima manyti, kad ir save Rokas būtų pavaizdavęs panašia maniera. Figūrinė kompozicija išdėstyta visame lape. Pagrindinis Roko dėmesys sukonzentruotas į bendraklasius. Rokas nupiešė aštuonis bendraklasius, iš kurių vienam – Edvinui - sociometriniame teste davė neigiamą pasirinkimą, bet jis Roko darbe nupieštas labai geroje pozicijoje. Roko schematinio žmogaus

pagrindiniai bruožai: galva apvali, nėra nosies. Akys - taškai, pasak S. Stepanovo tai priklausomybės poreikio išraiška. Burna pavaizduota brūkšneliu (pakeltais kraštais), juodu pieštuku. Machover tai vertina kaip priklausomybės siekimą. Pėdų stambumas pasak Vengerio gali reikšti stabilumo stoką, nepilnavertiškumą socialiniuose santykiuose.

Roko atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Roką nupiešė aštuoni bendraklasiai: Kamilė (IV gr.), Dominykas (II gr.), Austėja (II gr.), Kajus (II gr.), Deina (I gr.), Akvilė (II gr.), Beatričė (III gr.) ir Simona (II gr.).

Kamilės piešimo maniera schematiška. Personažai nupiešti vienoje eilėje. Pasak Dileo kiekvieno nupiešto personažo reikšmė tokio tipo piešiniuose atsispindi figūrų dydyje ir padėtyje. Kamilė piešia mokytoją, jai iš kairės - Roką ir Deina. Rokas nupieštas centrinėje lapo dalyje. Iš kitų klasės draugų Roką išskiria šukuosenos piešimas. Vengeris tai apibūdina, kaip padidintą dėmesio sau poreikį. Roko situaciją Kamilės piešinyje galima vertinti kaip pakankamai stiprią.

Dominykas nupiešė schematinį klasės vaizdą su visais bendraklasiais ir mokytoja. Išlaikė teisingą suolų sustatymo tvarką ir mokinių vietas juose. Žmones vaizduoja schematiškai, neišskirdamas individualybės, tačiau skiriasi jų spalva. Rokas ir dar vienas vaikas nupiešti mėlyna spalva. Fersas mėlyną spalvą interpretuoja kaip pagalbos laukimą, kieno nors kontrolę. Kadangi piešinys schematiškas ir nesimato Dominyko emocijų bendraklasių atžvilgiu, Roko, kaip Dominyko emocinio objekto, vertinti negalima.

Austėja didžiąją piešinio dalį skiria klasės inventoriui, o bendraklasius piešia sugrūstus kairiajame apatiniame kampe. Bukas teigia, kad tai gali reikšti situacijos nesaugumo jausmą. Roką piešia pirmą, pasodina prie vieno suolo su Kamile. Rokas ir Kamilė šiame piešinyje nupiešti kruopščiai palyginti su kitais dviem nupieštais vaikais. Roko veido ovalas nupieštas atsargiomis daugybinėmis linijomis. Pasak Machover, tai rodo saugumo poreikį. Roko kojos išryškintos, nuspalvintos kitaip nei kitų nupieštų vaikų, gali reikšti tvirto pagrindo poreikį. Pagal Roko piešimo charakterį galima teigti, kad Rokas užima išskirtinę vietą Austėjos emociniame santykiuose su klase.

Kajus (davė Rokui neigiamą pasirinkimą sociometriniame teste) savo darbe Roką piešia pirmąjį, lapo viduryje. Dar dvi nupieštos figūros yra atskirtos nuo Roko ir nupieštos lapo dešinėje pusėje. Visos figūros nupieštos stereotipiškai ir neturi akivaizdžių jas skiriančių detalių, išskyrus tai, kad mergaitės figūra neturi berniukams būdingos juosmens srities (diržo). Vertinant Kajaus piešimo eilės tvarką ir Roko padėtį piešinyje galima daryti išvadą, kad Rokas yra šio darbo pagrindinė figūra.

Deina Roką piešia antrąjį lapo vidurinėje dalyje šiek tiek pastumtą į kairę. Pagal Machover tai gali reikšti savęs akcentavimą. Žmonių piešimo eilėje Rokas piešiamas antrasis. Deina, spalvindama Roko kūną, naudoja: kojoms raudoną spalvą, kūnui raudoną ir mėlyną

spalvas, ir tai gali reikšti bendradarbiavimo poreikį. Spalvinimas – brūkšniavimas. Tai gali reikšti nerimastingumą. Rokas nuo kitų klasės draugų yra atskirtas augalinės kilmės motyvais ir tai gali rodyti nepakankamą emocinį santykį su kitais.

Akvilė savo piešinį nupiešė tik juodu pieštuku ir užėmė kairiąją lapo pusę. Akvilė nupiešė trylika žmonių, iš kurių pirmąjį nupiešė Roką. Figūros lape išdėstytos glaudžiai. Rokas su Brigita pasodinti prie pirmojo suolo arčiausiai mokytojos (klasėje Rokas sėdi paskutiniajame suole). Akvilės piešinyje Roko emocinis santykis su klase yra stiprus.

Beatričė šalia kitų dešimties klasės mokinių nupiešė ir save. Visas klasės kolektyvas yra nupieštas atskira grupe, o pati Beatričė ir Nomeda atskirtos nuo grupės ir piešimo kokybe bei kruopštumu neprilygsta likusiai grupei. Susidaro įspūdis, kad visi klasėje laimingi ir gražūs, tik Beatričė ir Nomeda - ne. Rokas yra nupieštas pagrindinėje grupėje, turi daug puošybinį elementų, pasak S. Stepanovo tai gali reikšti gerą emocinį santykį su Roku, tačiau Beatričė Roką piešia tik juodu pieštuku. Baranova tai interpretuoja kaip žemą emocinį toną. Spalvą (raudoną) Beatričė naudoja tik lūpoms paryškinti. Pagal eiliškumą Rokas nupieštas aštuntas, lapo viduryje, apačioje, prie lapo krašto. Rokas yra pirmajame plane, viduryje. Detalės: teisingas pirštų skaičius, pagražinti batai, diržas. Galima daryti išvadą, kad Rokas klasės kontekste turi pakankamai geras pozicijas.

Simona nupiešė tris klasės draugus. Rokas nupieštas trečias, išsiskiria dydžiu (didesnis), užima centrinę lapo dalį. Išdidintos kojos (juodos kelnės, rudi stambūs batai), veidas, plaukai ir rankos nupieštos geltonu pieštuku (neryškiai). Pagrindinis išskiriamasis bruožas – rankos, užkištos už nugaros. Pasak Machover, tai gali reikšti abejonę, kaip jį priima aplinka - konfliktas prasideda narcizine fantazija ir savigailos kompromisu, baigiasi nusišalinimu ir maskuote.

Neringos (V grupė) klasės piešinio analizė.

Neringos piešinys schematiškas, turintis plastikos elementų. Ji piešia klasės inventorių (lenta, suolai, kėdės) atmetinai, nuspalvina padrikais brūkšniais, be kruopštumo. Daugelis autorių tai vertina kaip bendravimo problemas. Neringa piešia tris suolus, lentą, šešis bendraklasius ir mokytoją. Visos figūros permatomos. Neringa pirma nupiešė klasės inventorių, o ant viršaus figūras. Mokytoja nupiešta rudu pieštuku, nenspaltvinta, užstrichuoti plaukai. Jos figūra pati didžiausia, trumpom rankom, didele galva ir nupiešta atskirai. Neringos požiūris į mokytoją neigiamas, nors pripažįstamas autoritetas. Penki iš šešių bendraklasių nupiešti atvirkštine perspektyva (išklotinė), o vienas iš nugaros, už kėdės matosi tik galva. Didžiausią dėmesį ir kruopštumą Neringa parodė piešdama Iną ir Nomedą. Jos pavaizduotos lapo viduryje, yra didesnės už kitus. Inos kūnas didelis, ilgos rankos. Nomedai išdidinta galva, tačiau nupieštos lūpos. Vengeris tai traktuoja kaip negatyvizmo apraiškas. Galima daryti prielaidą, kad šios bendraklasės Neringos tarpasmeniniame gyvenime užima svarbią vietą. Labai

atmestinai nupiešti Greta ir Benas, jų suolas taip pat skurdžiausias. Brigita ir Laurynas nupiešti proporcingiausiai, nors ir maži. Neringa diferencijuoja bendraklasius, jaučiamos emocijos. Savęs nepiešia, bet kadangi svarbiausia dėmesį skiriama žmonėms, o tai reiškia - tarpasmeniniams santykiams - laiko save klasės dalimi.

Neringos atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Neringą nupiešė keturi bendraklasiai: Rimvydas (II gr.), Laurynas (III gr.), Dominykas (II gr.) ir Brigita (II gr.).

Rimvydas savo piešinyje naudoja schematinį piešimo būdą. Rimvydas nupiešė save ir vienuolika bendraklasių. Rimvydas daugiausia dėmesio skyrė savęs ir suolo draugės piešimui. Visi žmonės nupiešti sėdintys prie suolų. Rimvydas piešia stereotipais, figūrų išskirtinumą parodydamas spalvinimo ir tarpusavio dydžio santykio lygiu. Mokymo priemonės turi aštuoni nupiešti moksleiviai, tarp jų ir Neringa. Keturi mokiniai nupiešti be mokymosi reikmenų. Rimvydas vidurinę suolų su bendraklasiais eilę piešia kruopščiau nei kitas. Galima manyti, jog mokiniai nupiešti vidurinėje eilėje yra emociškai artimesni Rimvydui. Neringa nupiešta vidurinėje eilėje, viduriniame suole. Nupiešta kruopščiai, didesnė už aštuonis bendraklasius, ir Rimvydo piešinio klasės hierarchinėje sistemoje užima ketvirtąją poziciją.

Lauryno piešinyje dominuoja penkios žmonių figūros. Trys stovi (atskira grupė), o dvi vaizduojamos už stalo. Tarp stovinčiųjų Laurynas nupiešė save. Visos figūros schematizuotos, būdingiausi bruožai: mažos apvalios galvos, ilgi kaklai. Visas piešimo stilius infantilus. Didžiausia figūra - mokytojos, tačiau Laurynas nepiešia plaukų, pirštų, pėdų, figūra belytė. Save piešia šiek tiek mažesni, taip pat be plaukų, be pėdų, bet su visais pirštais. Trečias stovintis - Edvinas - mažiausias iš šios grupės, bet jau turi plaukus ir batus. Neringos figūra skiriasi nuo kitų mažiausia galva ir didele, puria, juoda šukuosena. Toks šukuosenos piešimas pagal Vengerį, Teilorą, Machover, reiškia demonstratyvumą, ankstyvą seksualinį brendimą, seksualinį patrauklumą. Laurynas šalia Neringos nupiešė Kaju, tačiau Neringa vienintelė, kuriai Laurynas skyrė tiek dėmesio.

Dominykas nupiešė schematinį klasės vaizdą su visais klasės draugais ir mokytoja. Išlaikė teisingą suolų sustatymo tvarką ir mokinių vietas juose. Žmones vaizduoja schematiškai, neišskirdamas individualybės, tačiau skiriasi jų spalva. Neringa sėdi su Klaidu (abu penktoje sociometrinio statuso grupėje) nupiešti raudona spalva, kaip ir dar aštuoni bendraklasiai. Fersas raudoną spalvą interpretuoja kaip aktyvumo ir veiksmo spalvą. Kadangi piešinys schematiškas ir nesimato Dominyko emocijų bendraklasių atžvilgiu, Neringos, kaip Dominyko emocinio objekto, vertinti negalima.

Brigita nupiešė ryškų, spalvingą piešinį su perspektyva. Piešinyje vaizduojama klasės patalpa su keturiais suolais ir aštuoniais bendraklasiais. Mokytojos nepiešia. Visi bendraklasiai

nupiešti schematiškai, iš nugaros, neturi lyties požymius rodančių detalių, visų rankos iškeltos į viršų. Vienintelė Gabrielė yra pasukusi galvą profiliu ir tai išskiria ją iš kitų figūrų. Neringa nupiešta pirmajame suole, dešinėje. Nuspalvinta dviem spalvomis - žalia ir mėlyna. Tai gali rodyti mažesnę emocinį ryšį tarp Brigitos ir Neringos. Tuo tarpu kitos figūros spalvinamos trimis spalvomis. Neringos figūra stambi, su mažomis kojytėmis. Anot Teilorio, tai tvirto pagrindo neturėjimas, bazinio saugumo jausmo trūkumas.

Klaido (V grupė) klasės piešinio analizė.

Klaidas nupiešė savo sugalvotą siužetinę klasės gyvenimo situaciją, tuo pateisindamas žmonių piešimą iš nugaros. Piešinyje matosi du suolai, prie kurių sėdi mokiniai, atsisukę į mokytoją. Prie vieno iš suolų sėdi pats autorius (Klaidas) su Deina, kuriai sociometriniame teste davė teigiamą pasirinkimą. Deina šioje klasėje turi I sociometrinio statuso grupę ir davė neigiamą pasirinkimą Klaidui. Prie kito suolo sėdi Irmantas ir Greta. Jie abu Klaidui davė neigiamą pasirinkimą, o vienas kito nepaminėjo.

Klaidas pirmąją piešia mokytoją prie stalo, ant kurio stovi kompiuteris. Šioje klasėje kompiuterio nėra, išskyrus tuos atvejus, kai mokytoja atsineša asmeninį nešiojamąjį kompiuterį. Save Klaidas piešia antrąjį, iš nugaros, šalia Deinos. Tai yra siekiamybės išraiška piešinyje.

Mokinių vaizdavimo stilius vienodas, neturintis ryškių skirtumų, todėl verta atkreipti dėmesį į piešimo eiliškumą, išdėstymą lape ir tarpusavio padėtį. Mokytoja išskirta savo padėtimi. Nupiešta kairėje lapo pusėje aukščiau už vienoje eilėje nupieštus mokinius. Būtent tokią poziciją ji užima per pamokas (tarp lentos ir mokinių, kairėje). Klaido piešinį galima būtų vertinti kaip klasės gyvenimo korekciją, atitinkančią Klaido požiūrį. Tai siekiamybių piešinys (kompiuteris, Deina šalia).

Klaido atvaizdas bendraklasių piešiniuose.

Klaidą nupiešė šeši bendraklasiai: Beatričė (III gr.), Dominykas (II gr.), Edvinas (II gr.), Rimvydas (II gr.), Simonas (IV gr.) ir Vilius (IV gr.).

Beatričė šalia kitų dešimties klasės mokinių nupiešė ir save. Visas klasės kolektyvas yra nupieštas atskira grupe, o pati Beatričė ir Nomeda atskirtos nuo grupės ir piešimo kokybe bei kruopštumu neprilygsta likusiai grupei. Susidaro įspūdis, kad visi klasėje laimingi ir gražūs, tik Beatričė ir Nomeda - ne. Klaidas yra nupieštas pagrindinėje grupėje, turi daug puošybinių elementų, pasak S. Stepanovo, tai gali reikšti gerą emocinį santykį su Klaidu, tačiau Beatričė Klaidą piešia juodu pieštuku, juodai nuspalvina švarką ir mėlynai kelnes. Baranova tai interpretuoja kaip žemą emocinį toną. Spalvą (raudoną) Beatričė naudoja tik lūpoms paryškinti. Pagal eiliškumą Klaidas nupieštas aštuntasis, lapo viduryje. Klaidas yra centre, viduryje. Detalės: teisingas pirštų skaičius, pagražinti batai, diržas. Galima daryti išvadą, kad Klaidas klasės kontekste turi pakankamai geras pozicijas.

Dominykas nupiešė schematinį klasės vaizdą su visais bendraklasiais ir mokytoja. Išlaikė teisingą suolų sustatymo tvarką ir mokinių vietas juose. Žmones vaizduoja schematiškai, neišskirdamas individualybės, tačiau skiriasi jų spalva. Klaidas ir dar vienas vaikas nupiešti mėlyna spalva. Fersas mėlyną spalvą interpretuoja kaip pagalbos laukimą, kieno nors kontrolę. Kadangi piešinys schematiškas ir nesimato Dominyko emocijų klasės draugų atžvilgiu, Klaido, kaip Dominyko emocinio objekto, vertinti negalima.

Edvinas nepiešia daiktų, vien žmones,- aštuonis berniukus ir mokytoją. Piešinyje matosi simetrinė kompozicija. Mokytoja viduryje, nupiešta pirmoji, po to keturi berniukai iš kairės ir keturi iš dešinės. Visi žmonės nupiešti vienoje linijoje. Mokytoja šiek tiek priekyje. Berniukai skiriasi rankų padėtimi ir švarkų spalvinimu. Klaidas (sociometriniame teste Edvinas davė neigiamą pasirinkimą Klaidui) nupieštas dešinėje pusėje nuo mokytojos, ši grupė nuspalvinta mėlynai. Tai gali rodyti mažesnę emocinę santykį, palyginti su grupe, kuri nuspalvinta keliomis spalvomis. Klaido figūroje neišskiriamos rankos, jos tarytum suaugusios su kūnu. Piešinys neparodo Klaido atskyrimo nuo kitų mokinių.

Rimvydas savo piešinyje naudoja schematinį piešimo būdą. Rimvydas nupiešė save ir vienuolika bendraklasių, tarp kurių ir Klaidą. Rimvydas daugiausia dėmesio skyrė savęs ir suolo draugės piešimui. Visi žmonės nupiešti sėdintys prie suolų. Klaidas nupieštas galiniame suole (kaip ir piešinio autorius). Rimvydas piešia stereotipais, figūrų išskirtinumą parodydamas spalvinimo ir tarpusavio dydžio santykio lygiu. Klaido figūros dydis vidutinis, tačiau jis yra vienintelis iš visų nupieštų žmonių, kuriam Rimvydas nenupiešė nosies. Klaido drabužiai nuspalvinti juodai, raudona spalva naudojama lūpoms (tipinis Rimvydo lūpų piešimo būdas). Mokymo priemonės turi aštuoni nupiešti moksleiviai, tarp jų ir Klaidas. Keturi mokiniai nupiešti be mokymosi reikmenų. Rimvydas vidurinę suolų su bendraklasiais eilę piešia kruopščiau nei eilę, kurioje nupieštas Klaidas. Galima manyti, jog mokiniai, nupiešti vidurinėje eilėje, yra emociškai artimesni Rimvydui. Klaido pozicija šiame piešinyje leidžia manyti, kad Rimvydas jį vertina vidutiniškai.

Simonas nupiešė dinaminį piešinį su septyniais žmonėmis. Keturi iš jų yra dinamiški, o trys sėdi prie suolų. Klaidas nupieštas tarp dinaminių figūrų. Aukščiausiai ir demonstratyviausiai Simonas nupiešė save. Klaidas nupieštas antrasis po jo. Dinaminė grupė ryškiai skiriasi savo atlikimo kruopštumu nuo statinės. Tai leidžia manyti, kad Simonui dinaminė grupė, kurioje nupieštas ir Klaidas, yra svarbi. Sociometriniame teste Simonas Klaidui davė neigiamą pasirinkimą, tačiau piešinys rodo, kad Simonui Klaidas yra svarbus ir dalyvauja tame pačiame procese.

Vilius nupiešė schematinį piešinį, kuriame įkomponavo tris bendraklasius. Visos figūros nupieštos vienoje eilėje, kas, pasak Vengerio, rodo psichologinių tarpusavio santykių požymius.

Čia svarbus figūrų dydis. Vilius figūras išdėsto lapo apačioje ir, anot Vengerio, kartais tai yra savivertės sumažinimas. Figūrų lytis grafinėmis priemonėmis neišskiriama. Visos figūros nupieštos iškeltomis rankomis. Klaidas piešiamas pirmasis kairėje. Vilius, nupiešęs Klaido rankas, jas ištrynė ir vėl nupiešė, tik mažesnes. Anot Ferso tai galėtų reikšti Klaido elgesio korekciją. Klaido pirštai nupiešti po tris ant abiejų rankų, tuo tarpu Gretos, kuri yra viduryje, po penkis, o Lauryno - po keturis. Teiloras teigia, kad pirštų trūkumas reiškia neprisitaikymą, spaudimo jausmą.

2.3. Sociometrinio tyrimo ir klasės piešinio rezultatų palyginimas

Kiekybiniai I statuso grupės tiriamųjų klasės piešinių duomenys. 5 lentelė

Vardas	Statuso grupė	Piešia žmones	Nepiešia žmonių	Piešia save	Piešia mokytoją
Ieva	I		+		
Laurynas	I		+		
Tautvydas	I		+		
Benas	I	+			+
Dovydas	I		+		
Deina	I	+			
Rokas	I	+			
Donatas	I	+		+	
Jordanas	I	+			+
Rezultatai	9	5	4	1	2
	%	55,6%	44,4%	11,1%	22,2%

I statuso grupės ("žvaigždės") tiriamieji yra 9 vaikai. 5 iš jų (55,6%) savo piešiniuose nupiešė žmones, 4 (44,4%) žmonių nenupiešė. Vienas šios grupės tiriamasis (11,1%) klasės piešinyje nupiešė save, 2 - (22,2%) nupiešė mokytoją.

Kiekybiniai V statuso grupės tiriamųjų klasės piešinių duomenys. 6 lentelė

Vardas	Statuso grupė	Piešia žmones	Nepiešia žmonių	Piešia save	Piešia mokytoją
Arnela	V	+		+	+
Aistė	V	+			
Armandas	V	+			
Ligita	V	+			
Viltė	V		+		
Ignas	V	+		+	+
Rokas	V		+		
Sabrina	V	+		+	
Viktorija	V	+		+	+
Neringa	V	+			+
Klaidas	V	+		+	+
Andra	V		+		
Deividas	V	+		+	
Elijas	V		+		
Greta	V		+		
Rezultatai	15	10	5	6	5
	%	66,7%	33,3%	40%	33,3%

V statuso grupės tiriamuosius (atstumtuosius) sudaro 15 mokinių. 10 iš jų (66,7%) savo piešiniuose nupiešė žmones, 5 (33,3%) žmonių nupiešė. 6 tiriamieji (40%) nupiešė save, 5 šios grupės mokiniai (33,3%) nupiešė mokytoją.

Lygindami šių dviejų grupių kiekybinio tyrimo rezultatus, matome, kad 66,7% V grupės tiriamųjų klasės piešinyje piešia žmones, 40% piešia save ir 33,3% tiriamųjų piešia mokytoją. I grupės tiriamieji klasės piešiniuose (atitinkamai): 55,6% piešia žmones, 11,1% - save, 22,2% piešia mokytoją. Žmones ir mokytoją abi tiriamosios grupės piešia palyginti nedideliu skirtumu - 11,1%, tuo tarpu V grupės tiriamieji savo klasės piešinyje save pateikia žymiai dažniau negu I grupės tiriamieji. Skirtumas - 28,9%.

Kokybiniai I statuso grupės tiriamųjų klasės piešinių duomenys. 7 lentelė

Vardas	Statuso grupė	Savęs vertinimas savo piešinyje			Vaizdavimo klasės piešiniuose skaičius	Vertinimas bendraklasėjų piešiniuose.		
		teigiamas	neigiamas	neutralus		teigiamas	neigiamas	neutralus
Ieva	I		+		3	2		1
Laurynas	I		+		2	1		1

Tautvydas	I		+		0			
Benas	I			+	3			3
Dovydas	I			+	6	5		1
Deina	I	+			8	6		2
Rokas	I			+	8	5		3
Donatas	I	+			2	2		
Jordanas	I	+			6	3	1	2
Rezultatai		3	3	3	38	24	1	13
		33,3%	33,3%	33,3%		63,2%	2,6%	34,2%

Kiekvienas I grupei priklausantis tiriamasis bendraklasių piešiniuose buvo pavaizduotas vidutiniškai 4,2 karto. 33,3% tiriamųjų savo piešiniuose save įvertino teigiamai, 33,3% save įvertino neigiamai, 33,3% - neutraliai. Bendraklasių piešiniuose 63,2% tiriamųjų įvertinti teigiamai, 2,6% – neigiamai, 34,2% - neutraliai. I statuso grupės mokinių klasės piešiniuose nėra skirtumo tarp teigiamo, neigiamo ir neutralaus savęs vertinimo. Bendraklasių piešiniuose pirmosios statuso grupės tiriamieji teigiamai vertinami 24 kartus dažniau negu neigiamai. Šiek tiek daugiau negu trečdalis tiriamųjų įvertinti neutraliai.

Kokybiniai V statuso grupės tiriamųjų klasės piešinių duomenys. 8 lentelė

Vardas	Statuso grupė	Savęs vertinimas savo piešinyje			Vaizdavimo klasės piešiniuose skaičius	Vertinimas bendraklasių piešiniuose.		
		teigiamas	neigiamas	neutralus		teigiamas	neigiamas	neutralus
Arnela	V		+		4	2	2	
Aistė	V		+		4	2		2
Armandas	V	+			1			1
Ligita	V		+		1		1	
Viltė	V		+		1		1	
Ignas	V	+			3	2		1
Rokas	V	+			4	1	1	2
Sabrina	V	+			3			3
Viktorija	V		+		4	1	1	2
Neringa	V	+			4	2	1	1
Klaidas	V	+			6	2	2	2
Andra	V		+		1			1
Deividas	V		+		6	2	2	2
Elijas	V		+		1		1	
Greta	V		+		5	3		2
Rezultatai		6	9	0	48	17	12	19
		40%	60%			35,4%	25%	39,5%

Kiekvienas V grupei priklausantis tiriamasis bendraklasių piešiniuose buvo pavaizduotas vidutiniškai 3,2 karto. Savo piešiniuose save teigiamai įvertino 6 tiriamieji (40%), neigiamai – 9 tiriamieji (60%), neutraliai įvertinusiųjų save nebuvo. Bendraklasių piešiniuose 35,4% tiriamųjų įvertinti teigiamai, 25% – neigiamai, 39,5% - neutraliai. V statuso grupės mokinių klasės piešiniuose žymiai mažiau tiriamųjų save įvertino teigiamai; skirtumas tarp teigiamo ir neigiamo savęs vertinimo sudaro 20%. Bendraklasių piešiniuose V statuso grupės tiriamieji teigiamai vertinami beveik 10% dažniau negu neigiamai. Šiek tiek daugiau negu trečdalis tiriamųjų įvertinti neutraliai.

Lygindami šių dviejų statuso grupių kokybinio tyrimo rezultatus matome, kad ir I ir V grupių tiriamieji teigiamai save vertina su nedideliu skirtumu, šiek tiek geriau (6,7%) teigiamai save vertina V grupės mokiniai. Neigiamai V grupės tiriamieji save vertina beveik du kartus dažniau negu I grupės tiriamieji. V grupės mokinių statusas jų piešiniuose matomas aiškiau ir konkrečiau (jie vertina save arba teigiamai arba neigiamai), tuo tarpu trečdalis I grupės mokinių savo piešiniuose save vaizduoja neutraliai.

Bendraklasių piešiniuose I grupės tiriamieji ženkliai dažniau (skirtumas – 27,8%) vertinami teigiamai negu V grupės tiriamieji. V grupės mokiniai bendraklasių piešiniuose beveik dešimt kartų dažniau vertinami neigiamai negu I grupės mokiniai jų bendraklasių piešiniuose. Neutralus vertinimas abiejose grupėse panašus.

Apibendrinant tyrimų rezultatus galime teigti, kad daugiausiai ir tiksliausios informacijos apie vaikų tarpusavio santykius klasėje davė šie požymiai: savęs piešimas savo piešiniuose, tiriamųjų vaizdavimas bendraklasių piešiniuose, vaizdavimo būdas.

Aukštą mokinio statusą klasėje iš dalies rodo jo paties piešinys (šie mokiniai rečiau piešia žmones, labai retai piešia save, bet jų piešinio estetika ir kompozicija yra aukštesnio lygio). Žymiai daugiau informacijos apie aukštą mokinio statusą klasėje pateikia jo vaizdavimas bendraklasių piešiniuose. Juose aukštą mokinio statusą klasėje rodo dažnesnis jo vaizdavimas, dažnesnis teigiamas jo vaizdavimas ir itin retas neigiamų požymių išryškėjimas.

Išvados

1. Iškelta hipotezė, kad vaikų klasės piešiniai atspindi jų sociometrinių statusą klasėje, pasitvirtino iš dalies. Dalyje piešinių mokinio sociometrinis statusas atskleidžiamas, tačiau piešinys nėra patikima diagnostinė priemonė. Dalies (45%) mokinių piešiniuose atsispindi jų sociometrinis statusas, tarpusavio santykiai su kitais vaikais, tačiau tai būdinga ne visų vaikų piešiniams.

2. Tiksliau ir išsamiau informacija apie mokinio santykį su kitais vaikais (santykių aktualumą, pozityvumą - negatyvumą ir kt.) atsispindi ne paties vaiko, o jo bendraklasių klasės piešiniuose. Paties vaiko piešinio pobūdis gali atskleisti ne tik esamus emocinius ryšius, bet ir siekiamybę, tam tikras psichologinės gynybos charakteristikas ir kt.

3. Klasės piešinys gali suteikti naudingos informacijos apie vaikų tarpusavio santykių pobūdį, tačiau jo interpretacijos (kurios yra gana subjektyvios) turėtų būti derinamos su kitais informacijos apie vaikų santykius šaltiniais ir metodais (sociometrinis tyrimas, stebėjimas ir kt.)

4. Tiriamųjų, esančių V sociometrinio statuso grupėje (atstumtieji) piešiniai dažniau atspindi jų negatyvų santykį su kitais vaikais, klasės piešinyje save jie vaizduoja dažniau, negu I sociometrinio statuso grupės („žvaigždės“) mokiniai.

5. Bendraklasiai I sociometrinio statuso grupės ("žvaigždės") mokinius piešia dažniau, nei esančius V sociometrinio statuso grupėje (atstumtieji).

Literatūra

1. Ališauskas, A. (2007). *Vaiko psichopedagoginis vertinimas: pokyčių perspektyva*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
2. Anikejeva, N. (1988). *Mokytojui apie psichologinį klimatą mokykloje*. Kaunas: Šviesa.
3. Abt, L.E. (2007). *Projective Psychology: Clinical Approaches to the Total Personality. Young Children and Their Drawings*. Pratt Press.
4. Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
5. Barkauskaitė, M. (2001). *Paaugliai: sociopedagoginė dinamika: Monografija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
6. Bieliauskaitė, R. (1984). Reumatoidiniu artritu ir reumatu sergančių vaikų asmenybės psichologinės ypatybės. *Psichologija*, 5.
7. Bradley, C. N., Lamia, P. B. (1990). Correspondence to Bradley C. Norford, Dept. of Psychology, University of South Carolina.
8. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
9. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
10. Chomentauskas, G. (1983). *Šeimos piešimo metodikos taikymas vaiko psichologiniams tyrimams*. Vilnius: PMTI.
11. Flanagan, R., Robert, W. Motta. (2007). *Figure drawings: A popular method*. <http://www3.interscience.wiley.com/user/accessdenied?ID=114121736&Act=2138&Code=4717&Page=/cgi-bin/fulltext/114121736/PDFSTART>
12. Mackonienė, V. (2002). *Paauglio statusas klasėje kaip socialinis pedagoginis fenomenas*. (Magistro tezės, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2002).
13. Martišius, V. (1999). *Psichologijos metodai*. Vilnius.
14. Morkvėnaitė, A. (1997). 10 - 14 metų vaikų H-T-P atlikimo ypatumai. (Magistro darbas, Vilniaus universitetas, 1997).

15. Murauskaitė, M. (2004). *Vidutiniškai, nežymiai sutrikusio intelekto ir psichinėmis ligomis sergančių asmenų H-T-P atlikimo ypatumai*. (Bakalauro darbas, Šiaulių universitetas, 2004).
16. Nasvytienė, D. (2007). *Žmogaus piešinio testo psichometrinių rodiklių analizė*. *Psichologija*, 36.
17. Navaitis, G. (2001). *Psichologinė parama paaugliui*. Vilnius: Kronta.
18. Petronis, A. (1997). *Išsiskyrusių šeimų vaikų požiūris į šeimą*. (Magistro darbas. Vilniaus universitetas. 1997).
19. Richard, I. Arends. (1998). *Mokomės mokyti*. Vilnius: Margi raštai.
20. Rupšienė, L. (1996). Šiuolaikinės pradžios mokyklos moksleivių nuostatos mokytis. *Pradinis ugdymas: retrospektyva ir perspektyva: mokslinės praktinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
21. Rupšienė, L. (2000). *Nenoras mokyti – socialinis pedagoginis reiškinys*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
22. Suslavičius, A. (2006). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
23. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. LTU.
24. Vaitkevičienė, A. (2006). *Vidutiniškai sutrikusio intelekto jaunuolių Aš veiksmingumo lavinimas edukacinėmis situacijomis skatinant dailinę raišką*. (Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2006).
25. Vengeris, A. (2007). *Psichologiniai piešinių testai*. Vilnius: Presvika.
26. Zambacevičienė, E. P. (2004). *Sutrikusio intelekto vyresniųjų paauglių nerimo apraiškos*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
27. Анастази, А., Урбина, С. (2001). *Психологическое тестирование*. СПб: Питер.
28. Баранова, О. (2001). *Рисунок семьи. Диагностика межличностных отношений детей в семье*. Школьный психолог, 29.
29. Коломинский, Я. Л., Березовин, Н. А. (1977). *Некоторые проблемы социальной психологии*. Москва: Знание.

30. Костина, Л. М. (2002). *Методы диагностики тревожности*. СПб: Речь.
31. Лебедева, Л. Д., Никонорова, Ю. В., Тараканова, Н. А. (2006). *Энциклопедия признаков и интерпретаций в проективном рисовании и арт - терапии*. СПб: Речь.
32. Маховер, К. (2003). *Проективный рисунок человека*. Мцсква: Смысл.
33. Римская, Р., Римский, С. (1999). *Практическая психология в тестах, или как научиться понимать себя и других*. Москва: АССТ-ПРЕСС.
34. Романова, Е. С., Потемкина, О. (1991). *Графические методы в психологической диагностике*. СПб: Дидакт.
35. Тейлор, К. (2002). *Психологические тесты и упражнения для детей*. Москва: Эксмо.
36. Ферс, Г. М. (2002). *Тайный мир рисунка. Исцеление через искусство*. Москва: Дементра.

Summary

Theoretical literature sources analysis about peculiarities of class relations and their influence on child's status, picture as psychological status of personality evaluation mean, picture as evaluation mean of child's socio-metric status at the class have been done at the work. The methods of picture usage have been reviewed.

The hypothesis has been raised that children's pictures show their socio-metric status at the class.

Principles and criterions of family picture method have been applied at the classes' picture. Pictures which showed psychological status of schoolchildren and their relations at the class have been analyzed. Socio-metric test results which showed status of formal schoolchildren at the class have been analyzed. It was compared analysis of class pictures results with results of socio-metric test.

The 4th forms' 98 schoolchildren (IV^a class - 23 schoolchildren; IV^b class - 24 schoolchildren; IV^{a1} class - 26 schoolchildren; IV^c class - 25 schoolchildren) participated in the research.

The conclusions of the research are:

1. The raised hypothesis that pictures of children classroom show their socio-metric status at the class confirmed partly. In some pictures socio-metric status is revealed but a picture is not reliable diagnostic mean. In the part of schoolchildren's pictures (45%) their socio-metric status, relations with other children are revealed but it is specific not for all children's pictures.
2. Exact and comprehensive information about schoolchild's relation with other children (relationships' actuality, positiveness - negativeness, etc.) reflects not in the child's but in his classmates' pictures. The character of child picture can reveal not present emotional relations but an aspiration, psychological defence characteristics, etc.
3. The searching pictures which are in V socio-metric status group (cast-off) usually reflect their negative relation with other children, in classes' picture they represent more than children of I socio-metric status group ("stars").
4. Classmates of I socio-metric status group ("stars") draw schoolchildren more often than schoolchildren who are in V socio-metric status group (cast-off).

Essential words: class, socio-metric status, emotional status, interpersonal relation.